

Эсэгэ орондоо, эхэ нютагаа эб хамта иандуулал!

1998

июниин

25

Зуний дунда
шара морин
нарын
1
гарагай 5
ЧЕТВЕРГ
№ 112 (19953)

1921 оной
декабрийн
21-нэй гарана

N25 (67)

БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН Президентээр хөрдохи болзортой нүнгагдаан Л.В.Потаповта

Баргажан, Хурамхааныа
гарбалтай
Бата изагуурша
хүбүүмийн,
Буряад орондоо толгойлоор
Барийн дахинаа
жолоогоо.
Буурал Байгалнаа
үршөөлтэй,
Бархан уулаанаа
аилагхалтай —
Бултал зондоо хүндэтэй
Бужаа ерээд баясуулбат.

Таны амаршалан ёхолоё,
Талархал баяраа мэдүүлэе,
Тэмсэл соогуур хатуужан
Тэнцүүрүүтэй явахыетней
хүсэе.
Байгалаай долгишдол эршээтэй
Байхайл танай хүтэлбэри,
Бархан уулттай жэшссээтэй
Байхайл танай ударидалга.
Бадарма ГАТАПОВ,
республикин ажалай болон
Айнай ветерануудай
соведэй гэшүүн.

ХҮНДЭТЭ ЛЕОНИД ВАСИЛЬЕВИЧ!

Буряад Республикин Президентын тушаалдаа шигээр
нүнгагдаан ушараар минши амаршалануудын хүлээнтогтоогыт.
Нүнгагдааны батай наидамтагаар иланын ушартай Танай
булагуудэг социалын шигээтийн экономическаа политикийн олон
ийн энгийн түнштэй бүрдэлээг республигийн арад зоной дэмжисжээ
ийншигээшгээ.

Гүржийн үндэстнүүдэлээгээ хархилж авсанын түрээндээ
бэлзээ улам бэхижүүлээдээ, социалын-экономическая
түрээндээ дабагаадаа. Буряад орондоо хүн зоной ажасаадааны
тайжаруулгыдаа саашадааш ёс үүрэг нутаа үзүүлхээт гэжээ
найдан.

Танда, республикин бүхын зондоо энэх залуурье, зол жаргалыг,
Эхэ орондоо ашатнуудаа саашанхи амжлтануудын хүснэгт.
Российн Федерацийн Президент Б.ЕЛЬЦИН.

БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТ, БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ТҮРҮҮЛЭГШЭ Л.В.ПОТАПОВТА

ХҮНДЭТЭ ЛЕОНИД ВАСИЛЬЕВИЧ!

Буряад Республикин Президентын, Правительствын Түрүүлэгшийн
тушаалдаа нүнгагдаан ушараар Танийн халуунаар, үнсэн зүрхэнтэй
амаршалтай.

Республикин хүн зоной аша туүнэ хамгаалхад талаар Танай
барийн талдаг хараа бодол, хүн зоноор саг үргэлж харилсаагаа,
Конституциин болон хуулийн дүримүүдэй сахихаа тушаа удаа
нэрэлж табидаг эрэлтэй нүнгагдаад хүндэлээдээ, гүйсэд этигэл
найдан танда олгоо. Социалын-экономическая асуудалнуудын
шилжээгийн талаар Танда зохбогын амжлалт хүснэгтэй, России
Федерацийн бэхижүүхийн, нийгэм олондоо эб найрамдал туйлахын
шалтуудаа саашанхи харилсаа холбоогоо үргэлжлүүлхэй байнаада
байгаа этигийнэб.

Российн Федерацийн Федеральна
Суглаанай Федерациин Соведэй Түрүүлэгшэ Е.С.СТРОЕВ.

Хүндэтэ Леонид Васильевич!

Агын автономитоюн оркуй ажануугшадай зүгнээ, мун
зүгнээ Танийн Буряад Республикин Президентын
тушаалдаа шинээр нүнгагдаан ушараар үнэн зүрхэнтэй
амаршалнаб.

Саашанхи ажалдатны амжлтануудын хүснэгт!
Б.ЖАМСҮЕВ,

Агын округийн захиргаанай толгойлогшо.

АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЕПУТАДТА КАНДИДАДУУДАЙ АНХАРАЛДА

Буряад оркуй хөрдохи турта гарынан Буряад Республикин Арадай
депутадтаа кандидадуудаа гүрэнэй мэдээсэл тараадаг
түрээндээ хэвлэлэй талмайн болон эфирээс сагай угтээ
түрээндээ татаалга 1998 оной июнини 26-дэд углөөнэй 10 сагтаа
правителстийн байшандадаа (406-дахи кабинет) үнгэргэгдэхээ.

Буряад Республикин нүнгагдаан
комиссийн түрүүлэгшэ ЛАРИОНӨВ В.Ц.

УЛААН-ҮДЭ - ДАРХАН: АНДА НҮХЭСЭЛЭЙ

30 ЖЭЛЭЙ ОЙ

Улаан-Үдэн анда болохо
онголой Дархан хотын Соёлын
түүрүүтэй байглаа онай шоншин
адаа шилжин 1 болотор
республикийн цисслэх хотодо
рэгжэхэн. Хаан нүхэсэлэй
үзэрнүүдээ蒙古л ки
и фестиваль «Прогресс»
театрт шилжин 26-да
эрэй 16 сагта), Соёлын
түүрүүтэй нээгтийн баяр ёнолол
эрэй 18 сагта) эмчиххэгээх.
Болон Буряад орноий
урган бэлгитэнэй
худалдаан Танк хүшээгэй
тэлмийн дээрэй (үдерэй
сагта), залуушуудай шоу-
телефон Сувегүүсийн талмай

Б.ОРБОДОЕВА.

Российн спортын эрхим түлөөлэгшэд

АГЫН САГААН ТАЛАНДАА АЛДАР СОЛОТНАЙ ЭХИТЭЙ

ХЭР УГНДАА ХОЙШО сагаан эдээнэй билтaran салгиданай
элдин нийхан зуний сагта буряад зон зураахай дээрэ нур
харбажа, хөрхө мэргэнээ үзлэсэдэг, зүлгэ ногоон дээрэ
барилдажа, хүсээ шадаллаа түршадаг, агта хүлгээ ногиже,
хурдан гүйгээшгэшсэнэйн элирүүдэг байнаа гэхэ. Эгээл тиймэхээ
спортын эдэ зүйлнүүд буряад арадай зүрх сэдыхэдэх хододо
дүтэ юм. Эгээл тиймэхээ эдэмийн эрүүн гурбан наадан гэжэ
дээмийн хэлсүүлдэггүй.

Абал, эжим түрээн гуламта

Ага нютаги ямар нийхам даа,-
гэхэн дуунай үгэнүүд хүн бүхэнэй досоо баяр түүрүүжээ,
сэдыхэд зүрхенеен дохолгодог гээш. Тийнгэшьгүй яхаб.
Имээ дэлгэр нийхан нютагтаа түрээн хүнэй сэдыхэл
бодолыншье баян, хүсэл эрмэлзэлнүүшье хэх, хэхэн
хэрэгвийншье уг унитай, ухдаа түгээдэр байдаг хэ юм.

АЛХАНА УЛААНДАА хийлээдээ, Адуун шулуун хүртээр хабтайн
измжидэг Агын тойрогой нютагуудаа ажануудаг буряад арадай
элисэгт хулинсагтууд зураахай дээрэ нур харбажа, хөрхө
мэргэнээ түришадаг байнаадомгийт.

Залуушуудай ханий
барисанай III нааданай 1958
оний зүн Москва хотодо
үнгэргэгдэхэдээ, агынхидай эбэр
номоор нур харбажа, дүршэл
шадабария харуулхадань, олон
ороний түлөөлэгшэд нонирхоо
нэн. Иван Норбоеев, Доржо-Нима
Батоев, Бата-Мүнх Цыденов, Батнэр
Дансараны болон бусад тэдээгийн
лунда байласаа бэлэй, нур
харбалгын онол шадабарий
шадалжа, энээнээ залуушуудын
нургаха гэхэн хүсэл эрмэлзэлнүү
тихээдээ улам батажан далижсан
зугаалай нийтийн хүмүүжүүлгүүгээ,
тренир Дашидамина Раднаевич
Эрдийнс мүнөө хөөрэлдэг.

Нур харбалгаар СССР-ий түрүү
нуури эзэлхийн түлөө мүрүсөөн
түрүү эзэлхийнхээ 1963 ондо
үнгэргэгдэхэдээ. Агын талын
мэргшүүлээ 1965 ондоо
оронийн түрүү нүүри эзэлхийн
түлөө мүрүсөөнэдээ хадаадалсажа
хийлгэн. Тийнхээдээ Олимпиин
наадануудаа, дэлхийн болон
Европын чемпионадуудаа, СССР-ий
ба Российн Федерацийн түрүү
нуури эзэлхийн түлөө мүрүсөөнүүдээ, мүн
улааскоордийн наадануудаа Шээ
можын, Агын тойрогой нур
харбагшад ех толотомо амжлалта,

илалта туйлажа, нютагийнгаа
алдар солье арьбадханай байгаа.

Дээрэ дурсагданай мэргшүүл
нютаг нютагуудаа нур харбалгын
секцииүүдээ эмхийлжээ, хүбүү,
басагадын эбэр номын
хүбшэргэйе татаажа, тэрэнэй
ньюсануудын тайлбарилжа
нургагдад байнаад. Уданишгүй
Зугаалай нютагтаа тоонтойт аха
дүүнэр Мэлс, Икс болон Ким
Дабаевууд ургал гараба. Эднээр
СССР-ий болон Российн Федерации
чемпионадуудаа, 1977 ондо
Австралийн Канберрэ хотодо
дэлхийн чемпионадтаа
юйдэхийн нүүри эзэлхийн
оронийн мэргшүүлээ сооноо
шалгараа нэн. Ехэ спортоо
буххадаа, Мэлс Юндулович бүхын
хүсээ шадаллаа, эдэм мэдэсээс,
бэлгиг шадабаряя залуу
спортын мэргшүүлээдээ сүм зориулба.
Саашадаа тэрэнэй нургагдад Ким
Дабаев Лхамажаб Даширабданова
хоёр бүхэс оюзнаа залуушуудай

палаануудтаа илалта туйлажа,
улааскоордийн классий спортын
мастерий норматив дүүргэгдэхэн
юм. Энэ амжлалтадаа габыяатай
байнаадай түлөө Мэлс
Юндулович Дабаевтаа «РСФСР-ий
габыяатай тренер» гэхэн хүндэтэ
нэрээр зөргэ олгогдоо нэн.

1984 ондо Чехословакийн
Пльзень хотодо үнгэргэгдэхэн
«Ханий барисан» гэжэ
улааскоордийн мурьсөөнээ
илажаа гарынан Ханаа-Цырен
Гомбожапова Мүнх-Бардаа
Даницирович хоёрто «СССР-ий
спортын габыяатай мастер» гэхэн
нэрээр зөргэ олгогдоо бэлэй.
Тэдэнийн нургай хүмүүжүүлэх
М.Ю.Дабаев «СССР-ий габыяатай
тренер» болонон юм.

Агаанаа ургажа гарынан эгээнэ
дүүнэр Ольга болон Наталия
Болотовануул, Надежда
Бадмациренова, Светлана
Жигжитова, Балдоржо Галсанов,
эгээнээр Цыбикмит
Жамыянданиева, Янжима
Цыренжапова гэгээнэд мүн э
улааскоордийн классий спортын
мастерийн болонон байгаа.

(Түгэсчээлийн 20-дохи
ниурута).

ИНСТИТУТ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ИННОВАЦИЙ (г.Москва)

(некоммерческое высшее учебное заведение; лицензия №16-002 от 09.09.1996г.)

Представительство Института объявляет набор студентов на
заочное, очно-заочное обучение по следующим специальностям:

- государственное и муниципальное управление;
- юриспруденция;
- экономика (менеджмент, бухучет, аудит, финансы и кредит, маркетинг);
- социология;
- психология;
- художественный дизайн;
- дефектология;

Профессорско-преподавательский состав г.Москвы.

Институт выдает диплом государственного образца.

Срок обучения на базе общего образования - 5 лет, средне-специального и высшего - 2,5 года.

Обучение платное. Старшеклассникам предоставляется возможность совмещения учебы в школе и институте.

Прием по результатам тестирования и собеседования до 31 августа 1998 года.

Наш адрес: 670000, г.Улан-Удэ,
ул. Советская, 30, каб. 18.
Тел.: 21-36-44, 22-58-08.

САРТУУЛ-ГЭГЭТЭЙН ДАСАНАЙ НАЙР

Июниийн 12-тэдээ Зэдэнаймагай Гэгээтэйн нууринд Сартуул-Гэгээтэйн дасанай нэргэн хүгжлэлын хайдэр, Ленинэй нэрэмжэтийн колхозойн пайр, Сурхарбаан болоо.

Эхидэнь дасан соо ехэх хурал хургадажа, республикин элбэг нюотагуудаа ерзэн олон айлшад байлсаа. Тээзийн дунда хамба лама Дамба Аюшеев, республикин худеөө ажахын болон эдээс хоолой министр П.М.Болонов, Захааминай, Ивалын, Дээдэ-Онгостойн, Асагадай гэхэ зэргийн дасангүүдэй шэрэгтэнэр хайдэртэй хабаадаа. Монголой Сэлэнгэ аймагай ехэ делегаци мориллоо.

Хуралай нүүлээр Сартуул-Гэгээтэйн дасанай шэрээтийн Дэнзан-Нималамхай (М.Р.Чойбонов) угз абажа, дасанайгигаа ажал ябуулга, мамба дасанай (эмнэлгүйн) барилга тухай хөөрөөд, хайдэртэй хабаадагшадаа элүүр энхэ, амгалан тэнсүүн ажануухын юрөөгөө. Удааны хамба лама Дамба Аюшеев, министр Пётр Болонев болон бусадамарцаагын үгэнүүдэй хээс. Дасанай нэргэлтэдээ эдэбхитэйгээр хабаадаан ехэхийн бүлэг зон үнэтэ бэлзгүүдээр шагнагдаба.

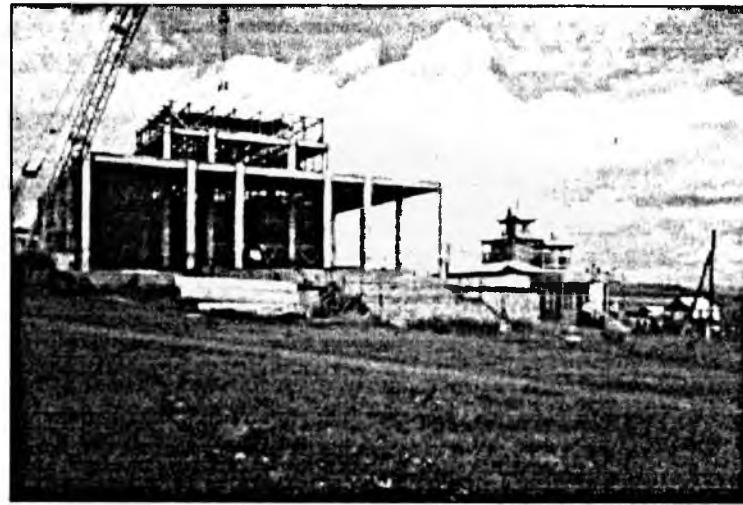
Үдэн хойно республикин Президент Л.В.Потапов дасандаа морилжо, суглархан зониине заншалтаа хайдэрөөр амаршалаа.

Улаан-Үдэн уран барималша Александра Мироновой бүтээхэн 1,5 метр үндэстэй Бурхан багшины дүрэ хүргэв баярай оршон байдалдаа нүүцлийн олоной үмээс залагдаба. Барилгын түгэсэхэдээ, зэдээр шудхагдааны энэ хүргэв шинэ Мамба дасандаа тахигдаха юм.

Хурал уншалгын, амаршалгаа мэндэшэлэглийн нүүлээр Сурхарбаан хийлээ.

Буряд барилдаагаар эдир наанай хүбүүдхөөр шэгнүүртэй, эрэшүүл дүрбэн шэгнүүртэй тулалдаа, мүн эрхим абарга бүхээлтийн эмийрүүлэгдээ.

40 кг хүртэй шэгнүүртэй эдиршүүлэй дундаа Осборн нуурийн Владимир Дагбаев 1-дэх, Дээдэ-Ториин Александр Цыденжапов 2-дохи, Сэлэнгийн аймагай Доржи Цыбикдоржиев 3-дахи нуури эзэлээ. 50 килограмм хүртэлхэй эдиршүүл соо Илизагатын хоёр бүхээ – Виктор

нов, Илизагатын Баярта Цырендоржиев гарваа.

70 килограмм хүртэй шэгнүүртэй эрэшүүлэй дундаа Хяягтын аймагай Саяан Дылыков 1-дэх, Дээстэйн Александэр Жамбалов, Доодо-Бургалтайн Владимир Гармаев 2-дохи, 3-дахи нууриудаа гарваа. 82 килограмм хүртэй Монголой спортын мастер Батсайхан булижа гарваа. Удаадахи нууриудаа нэсдэнийн абарга, Дээстэйн Валерий Шагжитаров, Ивалын Сосор Самодиев гэгшэд эзэлээ. Хүндэ шэгнүүртэй мүн лэ Монголой спортын мастер Ганзориг түрүү нууридаа гарваа. Хойнохи нууриудаа Хурамхаанай Жаргал Элбенов, Петровловкын Сергей Федосеев эзэлээ. Шэгнүүртэй илагшад түгэсхэдэйн хуорондоо тулалдаадаа, Хурамхаанай Жаргал Элбенов абарга бүхээ боложо тодороо. Тэрэгийн удаа 2-дохи, 3-дахи нууриудаа Петровловкын Сергей Федосеев, Дээстэйн Валерий Шагжитаров эзэлээ.

Тус тус шэгнүүрнүүдэй илагшад Борьёгийг эрэшүүлээр, шангай нууриудаа гарваа. 82 килограмм хүртэй шэгнүүртэй абарга бүхээд Цагаатайн фермер Цырендоржиева, Сэлэнгийн аймагай Михаил Чеповской эрхимлээ. Мүн гиир үргэлгээр 70 кг хүртэй Гэгээтэйн Юрий Бальчинов, 70 килограммнаа дээшэ - Осборн Будацырши Бадмаев эзэл шандадааныудаа гарваа.

Тус тус шэгнүүрнүүдэй илагшад Борьёгийг эрэшүүлээр, шангай нууриудаа гарваа. Абарга бүхээд 3 жэлтэй хашараг үтгэбэ. Мүн турбадахи нуури эзэлэшэдээ Борьёгийг эрэх хонин баруулагдаа.

Хээсээ хээсээчийхдээ мори урилдаан олонийн ахаралтатаа. Гэгээтэйн Ленин колхозой

Цырендоржиев, Виктор Доржис 1-дэх, 2-дохи нууриудаа эзэлээ. Борьёгийг «60 лет Октября» колхозой Алексей Ганжуров 3-дахи гарваа.

60 килограмм хүртэхэй эрэшүүлэй шэгнүүртэй 23 бүхэ тулалдаа, Илизагатын Түмэн Цырендоржиев эрхимлээ. 2-дохи, 3-дахи нууриудаа Доодо-Бургалтайн Саидак Цыдендоржиев, Виктор Доржис 1-дэх, 2-дохи нууриудаа эзэлээ. Борьёгийг «60 лет Октября» колхозой Алексей Ганжуров 3-дахи гарваа.

Саша Юмовэй унааны сабидар морийн оодоролгоор бултанийн ахижеэрээ. Тээрэндэйндаа «Мир» колхозой Саша Колесников, Агван Менжиков гэгшэдэй унааны «Букир», «Буян» гэхэн морид 2-дохи, 3-дахи нууриудаа гарваа.

Хатаршадай дундаа Цагаатайн «Салют» морин ПүрбэДанзанов шоодогтой, «60 лет Октября» колхозой «Орлик» Борис Мункуев шоодогтой, «Мир» колхозой «Сынок», Анатолий Колесников шоодогтой шангай

Буряд Республикаадахи России Федерациин регионуудаа хуорондын социалын страхованийн жасын враач Дамдинова Цыпилма Гомбоевна «Буряд Республикин габьяята враач» гэхэн иэрээ зэрэгээр халуунаар амаршалжа, бэсээн элүүрье, зол жаргалын хүснэгтийн.

Хүрьнэгээ алтан дэлхэй дээрээ

Хүнүүдээс ходо нийе хэхэ,

Хүсэл арюун ябаарайш,

Хүн зоной дундаа

Хүндэтэй, солотой нуугаарайш!

ЭРДҮИНЕВТЭН, НАМСАРАЕВТАН,
НАЙДАНОВТАН, ЦЫБЕНОВТЭН,

ХЭР БАЙНАБ, ХОНИДНАЙ?

Түймэртэй дүрэхэн хагданаад алдяар хорожа, дуунажа байнаан хонин нүүргийн мүнөхэд тогийг үзээб? Хони үхээбэрижээс байнаан колхоз совхоз үшвэе бин юм гү, али угы гү гэжэ асуутаа хаа, гайхалтынгүйн шинэч.

Долоо-найман жэлэй саанаа Буряд Республикийн хамтын ажахынудаа хонин нүүргийг тоо тогийг 2 миллиондо дүгэлэвэд байгаа хаа, үнгэрхэн 1997 оной дүнгээр тэдэни арай гэжэ 300 мянгандаа хүреэд байгаа юм.

Наахан республикин Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министерствын мал ажалай таагай начальник В.М.Прозоровскийтай уулзахадаа, хүдөөгэй ажахынудаа хонин нүүргээр хэр байнааб, үнгэрхэн үбэлжэлэг, түл худалдаажа, «мүнгэ оруулха агаа бин». Энэ дээрэхээс хониний болон ажахынудаа шинэч хони бага-багаар нүүргээх тухай хөөрэлдэвн гарадаг болонхой, гэжэ Михайлович хэлэнэ.

Саашан тэрээ үнгэрхэн үбэлжэлгүүн үедээ ажахынудаа хонидой түл хэр абаан тухай ингэжээ хөөрэнэ:

- Энэ жээдээ дийлэнхий олов ажахынудаа эхэх хонидоо гол түлээ үбэлжээ нүүлээр багаар, хабаршаг тээхүүралгуулнаа. Тиймээс түл агаадаа хонидор ходор. Үүлэлэй мэдээгээр республика соо зуун эх хонин бүрийн дундаа зэргээр 70 шалуу хурьган абаадаа байна. Тиймээд зуун эх хонин бүрийн 100 хурьсан абаан хонин подшидэе бин Жэшнээхэдээ, Зэдэн районийн Борьёгийг совхоз бүхч ажахынудаа зуун эх хонин бүрийн 90 хайзаа гарын хурь туулжэлж байна. Зуутан хонишоо сооноо В.Г.Жарталов, Н.В.Чупашева (Борьёгийг совхоз Ж.Д.Дабас (Зэдэн аймагай «Коммунизм» колхоз), Э.Р.Дашбылов (Үдэн ҮДП), Ц.Д.Циренова (Георгиевкын хамтын ажахы) болон бусадын нэрийн болоноо.

М.НАМЖИЛОВ

БОГОНИ МУРНУУД

АБАРГА БУХЫН АМЖАЛАТА

Советскэ Союзай Герой Базар Ринчиногийн шангуудай түлээ үнгэрэгээдээгээ заншалтаа барилдаанай 18 удаа абарга бүхээ болон Сэдэб Иванов эндээгээгэн Москва хотод эмхицэгээр спортын ветерануудай хуорондын мүрүсийн хабаадаа, илалтаа туйлаба. Мундо С.Иванов Бордо (Франци) хотод болохоо дэлхэйн чемпионадтаа хабаадаа.

МИНИСТРЭЙ ОРЛОГШО-АГАДА

Наахан Россиян соёлын министрэй орлогио В.Антонов Агаарээдээгээдээгээ заншалтаа барилдаанай 18 удаа абарга бүхээ болон С.Иванов Бордо (Франци) хотод болохоо дэлхэйн чемпионадтаа хабаадаа.

Гагаринийн шангуудай түлээ үнгэрэгээдээгээ заншалтаа барилдаанай 18 удаа абарга бүхээ болон С.Иванов Бордо (Франци) хотод болохоо дэлхэйн чемпионадтаа хабаадаа.

Задаа болон соёл сурталчай асуулалнуудаа ярилдааныг хийж хэдэн шухалдаа асуудалнуудын министрэй орлогшотой хамтадаа

ХАРИ ХЭЛЭЭР ШАЛГАРБА

Россиян Федерацин Гагариний министрство ба ССДЛТийн посолство эрдэм нуралдажаа болон хари хээ шудалж тээвэртэй тогтоогдохон американ зуулжсандаа хууршияалгаа Владивосток хотуудаа дээрээ российн-американ хамтадаа конкурын II шатын нүүргээдээгээ заншалтаа барилдаанай 18 удаа абарга бүхээ болон С.Иванов Бордо (Франци) хотод болохоо дэлхэйн чемпионадтаа хабаадаа.

Агын нэгээдэхүүн дундаа нүүргээдээгээ заншалтаа барилдаанай 18 удаа абарга бүхээ болон С.Иванов Бордо (Франци) хотод болохоо дэлхэйн чемпионадтаа хабаадаа.

Цыренондок ГОНГОРОВ
Агын автономитоо округийн

«ОКНА КСЕНИИ»

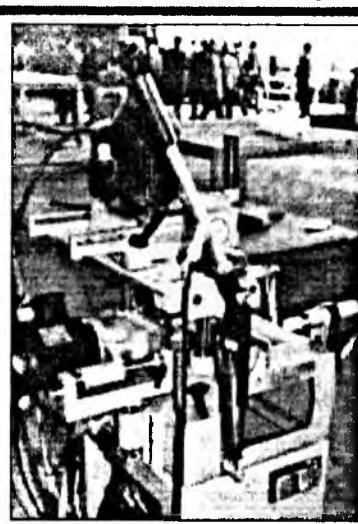
На судостроительном заводе состоялась презентация цеха фирмы «Окна Ксении». Эта фирма будет изготавливать окна и двери. Продукция фирмы обладает высокой прочностью, морозостойкостью и удобна в использовании. Комплектующие материалы импортного производства закупаются в Москве.

Генеральный директор С.П.Ощепков одновременно является президентом фирмы «Ксения». Новая фирма арендовала помещение на судостроительном заводе. Пока работают семь рабочих на импортных станках итальянского и германского производства.

Остается надеяться, что жители нашей республики, да и руководители организаций и предприятий будут рады приобрести и установить эту высококачественную продукцию.

НАСНИМКАХ: фрезерно-копировальный станок и шуруповерт (Италия).

Фототекст Г.САМБЯЛОВА.

ОЛЗОТОЙ НАЛБАРИДА ОНСО АНХАРХА

Эндээ хони
үс хэбэрилэг
гаймаг удаай
ажахын удаай
хүтэлбэрилэгшэд,
ахамад мэргэжэлтэд,
урданай суута
хонишод, эрдэмтэд
ургданай байна, мүн
Шэтгээс ерөнхий тус
н ал бар и и н
мэргэжэлтэд эндээ
конференцидээ
хабаадаа.

Конференцидээ суг-
ларагшадай анхаралда
үүлтэртэй хонидой
выставке эмхицхэдээ.
Забайкалии нариин
нооцотой хонидой үүлтэр бий
боглооноор 25 жэлэй ойтой
дашарамдуулагдан, «Тонко-
суконная мануфактура»
акционеринь бүлгэмийн соёлын
байшанд үнгэргэгдэнэ
конференцидээ эндээ хөөрөлдөөн
болово.

Эндээ хони
үс хэбэрилэг
гаймаг удаай
ажахын удаай
хүтэлбэрилэгшэд,
ахамад мэргэжэлтэд,
урданай суута
хонишод, эрдэмтэд
ургданай байна, мүн
Шэтгээс ерөнхий тус
н ал бар и и н
мэргэжэлтэд эндээ
конференцидээ
хабаадаа.

Конференцидээ суг-
ларагшадай анхаралда
үүлтэртэй хонидой
выставке эмхицхэдээ.
Забайкалии нариин
нооцотой хонидой үүлтэр бий
боглооноор 25 жэлэй ойтой
дашарамдуулагдан, «Тонко-
суконная мануфактура»
акционеринь бүлгэмийн соёлын
байшанд үнгэргэгдэнэ
конференцидээ эндээ хөөрөлдөөн
болово.

тэрээ багсаамжилна:
үлэдбэрилэгшэдтэ -
35%, болбосоруулагшадта - 25%,
оёдолшодто - 30%,
наймаалагшадта - 10
процентын үгээх
 болоно. Хонин ажай
олзотой налбари
блохын тула
«Тонкосуконная мануфактура»
акционеринь бүлгэмийн
үлэдбэрилэгшэдтэ
бүлгэмийн
зүйлүүдээр оёгдонон Зоя
Дамбиевагай хүтэлбэрилэг
моодын салоний хубсаанай
шэндээ бүтээлүүд сугларагшадта
харуулагдаа.

Ерээдүйдээ нариин
нооцотой хонидын үс хэбэрилхээ
зорилго табиха, тоо толгойн
олошоруулха хүдэлмэридээ гол
анхарал хандуулха гэжээ хүдээ
ажахын академиин доцент, эрдэмийн
кандидат, Забайкалии нариин
нооцотой буряд хонидой
үүлтэр бий болголсонон
эрдэмтэдээ нэгэн И. И. Соколов
хэлчнэйн байна.

«Наан-союз-сервис»
үлэдбэрийн нэгдэлээ
хүтэлбэрилэгшэ Савельев үгээ
ажахадаа, Узбекистаныа
республиканска программа
абтажа ёнотой гэжэ онсолоо.
Бурядай хүдээ ажахын
академиин доцент Н. В.
Стариков үгээ ажахадаа, хонин
ажалдаа гүрэнэй дэмжэлгэ
хэрэгтэй, энсигүйгээр эндээ
налбари өөдэрхэгүй гэжэ
тэмдэглээ. Тийнээ хонин
ажай продукци
үлэдбэрилэгшэ наалаатабиха
бэшэ, дэлгүүрэй оршондо
тэрэнэй эрлиятэй байлгын
хараана алдажа болохогүй

«Дарханинвестстрой» идет в
строительстве это, конечно,
большой производственный
опыт руководства фирмы и
неустанный труд.

Сегодня ассоциация
«Дарханинвестстрой» - это
стройка «от нуля под ключ»
до внутренней отделки
помещений и установки
оборудования. «Дарханинвестстрой» - это
высококлассные архитекторы,
проектировщики и
инженерно-технический
состав. Фирма поможет
разработать проект
будущей стройки,
представит архитектурный
облик, смену.

Свою работу на строительных
объектах «Дарханинвестстрой»
ведет круглогодично. Но чтобы
выжить в нынешних рыночных
условиях, предприятие
вынуждено заниматься и
побочными видами деятельности.
А это аренда строительных
машин и механизмов, автоуслуги,
поставка стройматериалов,
изготовление металлических
конструкций, столярных
изделий, услуги по рынку
недвижимости. Этим
деятельность фирмы не

«ДАРХАНИНВЕСТРОЙ»: ОПЫТ, ТРУД И КАЧЕСТВО

За эти годы в городе Улан-Удэ появились новые жилые дома и объекты социального и культурного назначения. И, несмотря на трудности сегодняшнего времени, ассоциация «Дарханинвестстрой» успешно занимается строительством. Это подтверждает солидный список построенных зданий.

В первую очередь, это здание операционно-реанимационного блока Республикаской больницы имени Семашко, за которое коллектив получил Международный сертификат качества. Здесь установлено самое современное оборудование, которым ранее республика не располагала.

«Дарханинвестстрой» участвовал в строительстве и реконструкции здания «Бизнес-центра», спортзала Центра Олимпийской подготовки по вольной борьбе по улице Борсоева, жилого дома для ветеранов ВОВ по улице Толстого, поликлиники и санэпидстанции по улице Революции 1905 года, музея истории Бурятии. И что же такое «Дарханинвестстрой?» Что позволяло ассоциации так успешно работать? Это прежде

гэжэ тэрэх хэлэхэн байна. Тийхин тула оёдолой үлэдбэри, «Тонкосуконная мануфактура» акционеринь бүлгэм болон үлэдбэрилэгшэд нягта холбоо барисаатайгаар хүдэлхье бодох, оруулсан хубитынгаа зэргээр олзоёо хубаарилжа абаха ёнотой гэжэ тэрэх хэлээ. Жэшээлхэдээ, үлэдбэрилэгшэд нооцоёо эд болгожо, оёдолой хэрэг шотагт аээрээ нэргэхээ гэбэл, олзо оршины хубаари иимэй байхаар

килограммын 6 түх. 10 мун. сэнгээр угаагдаагүй тохолиг нооцо асарнабди гэжэ хэлээ. Холоноо зөвлэгүйгээр шотагт аээрээ хэрэгээр тэрэх нонирхожо байнааа мэдүүлээ. Гэхэшлэн нэгхүндэмүүнөө үедэ хорин сантиметр нооцоор нэхэгдэхэн үлэдбэрилэгшэд, тийгэж текстильээ үлэдбэрийн эрид доошолын «Тонкосуконная мануфактура» акционеринь бүлгэмийн генеральна директор К. П. Альцман үгээ хэлэхдээ, элирхэйлэн байна. Хонин ажай дорийтолго энэшье үлэдбэридээ ехэх хойшолонтай байгаа гэжэ К. Альцман гэмдэгээ.

Хонин ажай буряд шотагт аэрилдэг гол налбари байнаа талаар хүн зоной байдалда мун лэх хохидол ушаруулаа гэжэ П. Болонев конференциин түгэсчэлдээ тэмдэглээ. Хүн зон ажалгүйдэнэ, хонишодой, мэргэжэлтэдээ эрхим кадрууд алдагдана гэжэ тэрэх хэлээ. Хонин ажай продукции тушаан абалгын зохихо сэн тогтоожо, тус налбариин энэ хэмжээндээ доошонь унагаангүй гүрэнэй дэмжэлгээтэй болгожо, нэргээн хүгжөөхээ гэжэ П. Болонев хэлээ.

Түгэсчэлдээс ажай түрүүшүүдээ, эрдэмтэдээ, хонин ажай ветерануудаа энэ ойн баяртай дашамдуулан, мүнгэн шангууд, бэлэгүүд баруулагдаа. «Тонкосуконная мануфактура» акционеринь бүлгэмийн үлэдбэрилэгшэд бүдэй зүйлүүдээр оёгдонон Зоя Дамбиевагай хүтэлбэрилэг моодын салоний хубсаанай шэндээ бүтээлүүд сугларагшадта харуулагдаа.

Э.ДАМБАЕВА.

ЗҮҮН ГАРНАА: Ранжуроффийн эрээмжэтэ колхозийн түрүүлэгшэ байнаа В.Ч.Балсанов, энэл колхозийн мундээний түрүүлэгшэ М.А.Аносов, хонишон И.А.Игумнов, Хягтын районий «Родина» колхозий түрүүлэгшэ А.А.Куриков; хүдээ ажахын болон эндээ хоолой министр П.М.Болонев; выставкын үедэ. Г.САМБЯЛОВАЙ фото.

ограничивается, идет постоянно поиск новых ниш рынка, новых заказчиков, нового дела.

Основатель «Дарханинвестстрой» Даши Дашицыренов относится к категории тех, кто реально занимается трудоустройством сотен людей. Даши Дамбаевич является одним из руководителей, кто способен дать своей фирме и экономике республики свежий импульс.

Даши Дамбаевич родом из Агинска, поэтому очень часто посещает родину. Сегодня у него готовы проекты постройки жилого микрорайона в поселке Агинское, средней школы. Непосредственно в Улан-Удэ идет полным ходом реконструкция здания под постоянное представительство Агинского округа, где будут административный отдел, торговый зал, гостиница, столовая-кафе. Это представительство будет действовать на основах самоокупаемости.

Бэлгигто АЮРОВ, ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А.Д.Дашицыренов.

ОЮУН БЭЛИГЭЭРЭЭ ОЛОНИИЕ

Англи ошох аян замай урдахана...

Ороной нийслэлдээ Агуу хонхын дэргэдээ

Манат ороной мантан хотодо

Билшигемдэ «Наран» ансамблиин хүтэлбэрлигчээс

Хотын мэрийд болонон халуун уулзалтын түүлээр

Э СЭГЭ ороноо хамгаалгын Агууехэд дайнай хойшолон гүүдэй усадхагдажа байнаан үе бэлэй. Зоной ажануудалай ушааэл хүндэ байгаашье хаань, хүрин тахалыөөрын эшээн соо бута сохион дайшалхы амжалтаараа зорижконон совет арад наандархан хотонуудаа, тосхонуудаа, фабрика болон заводуудаа нэргээн бодхоо хэрэгтэ шэн зоригтойгоор хабаадажа, амгалан байдалынгаа бата үндээн табижа байгаа. Эгээ энэ үедэ 1946 ондо БМАССР-эй Правительство нийслэл хото Улаан-Үдэдээ 18-дахи Буряад нүргуули байгуулха тухай Тогтоол абаан юм. Дайнда унанан сэргэшээдэй, уншэн бэлигтэй хубиууд республикин нютагууднаа энэ нүргуулида шэлэн аблахаар хараалагданан бэлэй. Үнгэрэн 52 жэлэй туршадаа Буряадай республиканска 1-дэхи интернат нүргуули, үндээн лицей-интернат дуургээн угсаата арадаймний олон хүбүүд, басагад элдэб мэргэжэл шудалжа, Буряад оронийнгоо налбаринуудтаа түрэл нүргуулиингаа нэрыэ дээрэ үргэн, амжалтатайгаар худэлмэрилнэ гээд онсололтой.

Хубиуудэй зүрхэ сэдыхээльөө бадарааха онсо шадабаритай, дуйдүршэлтэй багшанар, хүмүүжүүлэгшэд шэнээр байгуулагданаа энэ нүргуулида тусхай харалгын гуримаар шэлэн абладаг юн. Дороноо ургажа ябаа залуу үетэниие түрэл арадайнгаа ёго заншалнуудые хундэлхөөр, түрээн нютагтаа дуратайгаар хүмүүжүүлхээ хэрэгтэ эндэхи багшанар болон хүмүүжүүлэгшэд түрүүшүнгээ үдерхэе онсо анхаралаа табидаг байнаан, мунөөшье энэ зорилгонуудаа амжалта түгэсөөр бэлэлүүлнээр гээд онсолон тэмдэглэмээр. Уран найханай талаар районой, хотын, мун республиканска олон тоото харалгануудтаа энэ нүргуулиин бэлгүйтэйшиүүл хододо шалгаржа, Буряад ороноо хилын саанашье оло дахин тулээлхэдээ, онсо шалгархан тэмдэгүүдтэй нютагаа бусадаг байнаан, мун энэ амжалтаяа мунөөшье үргэлжлүүлнээр.

Нүргуулиин уран найханай булгэмэй үндээн нуури дээрэ дуу, хатарай хуугэдэй ансамбл эмхидхэгдээн юм. Наяад онуудай эхеэр эмхидхэгдээн ансамблиин амжлтанууд лицей-интернадай дэргэдэ байгуулагданан искустын нүргуулихаа захатай гээд хэлэхэ шухала. Хубиуудэй түрэхын бэлигтэй шадамар бэрхээр хүгжэхээ зорилготойгоор энэ нүргуули байгуулагданаа. Ямаршье хэрэгтэй бодомжтойгоор эмхидхэхэдэй тайванийн

ургэлжэлэлтэй байдаг гээд бүгэдэндээ эли ааб даа. Искусствын нүргуулиин эхин шатада бэрхэ эмхидхэлшэд Эржэн Эрдынеевна Шагаева, Россин Федерациин габьяяата аристка Клавдия Доржиевна Шулунова энэ нүргуулиин директорэр томилогдоож, арбаад жэлэй туршада аша үрэ ехэтгээр ударидаан габьяяатай. Мунээ үедэ искусства нүргуулиие Буряад Республикин соёлыг габьяяата худэлмэрилэгшэ Людмила Григорьевна Пархаева амжалтатайгаар толгойлно. Энэ нүхэрнай искусства нүргуулиин эмхидхэгдээн үдерхэе худэлмэрилжэ, хубиуудые чанза дээрэ нүргадаг багшанаа хүтэлбэрлигэшэ болотороо урган габьяяатай. Хубиуудэй бэлигтэй хүгжэхээ хэрэгтэ бүхын зурхэ сэдыхээ зорюулнаа багшанар эндэ олон юм. Тэдэнэй дундаанаа Туяна Цыреновна Будаевагай, Баяр Дашинимаевич Тумановой, Елена Евгеньевна Гомбоевагай,

Буряад Республикин Гурэнэй шангай лауреат Елена Ямпиловна Санжими-тыповагай, директор орлогшо, Буряад Республикин габьяяата багш Татьяна Григорьевна Ильинская оролдосо уусхэлтэ ажалые онсолон тэмдэглэмээр. Искусствын нүргуулиин олон нүргшад «Наран» ансамбл ь да

эдэбхитэйгээр ябажа, угсаата арадайнгаа урданай, мунөөнэйдуунуудые шадамар бэрхээр дуулана, дэлхэйн арадуудай уян хатарнуудые харгышын зүрхэ сэдыхээ худэлгэмэөр гүйсэдхэнэл даа.

Ансамблиин бэлигтэй дуушад ябажа нүргшад Зоригто Тогошев, Туяна Зоригтуева, Намсалма Хабтагаева, Эржена Нагуслаева, Бадма-Ханда Аюшевы болон бусад мунөө үедэ оронойнгоо элдэб нүргуулинуудтаа нүрэлсаллаа амжалтатайгаар үргэлжлүүлнэ. Тэдэнэймийн

олонинь орон соо соносхогдонон элдэб харалгануудай, Сагаан нарын лауреадууд болонон юм.

Хабатай хатарай охинго

Нёдондо Сагаан нарын түгэсхэлэй концертдэ Бадма-Ханда Аюшевагай жэнхэн буряад дуу уян гоёор гүйсэдхэхэдэн, энэ харалтын жюридэ нүүнан ССР-эй арадай аристка Галина Шойдагбаева бэлигтэй эдир гүйсэдхэгшэе үнэн зурхэннээ амаршадаад, гартаа зүүжэ ябажа часаа онсо хүндэ болгон бэлэглээн, Зүүн Сибирийн соёлыг болон искусства академидэ нүрэлсаллаа үргэлжлүүлхэ болонон тухай үнэмшэлгэ бгяр ёнолой оршондо барюулнаа бэлэй. Олон харалгануудай лауреат

БАЯСУУЛДАГ АЛДАРТАЙЛ

Дымбрин Цыренов, Сагаан гарын лауреат Дашима Согтоева, Антон Тулохонов, Баярма Раднаева гэгшэд аха нүхэдэйнгээ туйлаан амжилтнуудые бури арьбадхан мунөө ябана гээдэ, алдуу болохгүй хаш АИГША оной мартаын

Б 27-гоо апрелин 2 болотор Монгол ороной Улаан-Баатар, Дархан хотонуудта дуу, хатарай «Наран» ансамблиин удэрнууд боложо унгер бэ. Уласхоорондын удаа шанартай эн хэмжээ ябуулгануудыө эмхидхэлэй ундер хэмжээндэ унгэргэлгэдэ Монгол ороной габяата багшанар бабуугай Цэрэндорж, Жамьяншарын Дугэр, Дээмжээлийн Амгалан Соронзон болон бусад нүхэд эдэбхитэйгээр хабаадаан гэхэ шухала. Улаан-Баатарай оперо болон баладэй гол театра түгсхэлэй концертдэ Монгол

даамгайханаар бэлүүлжэ байдаг гэхэд зүйтэй. Россин Федерациин арадай артист, Хоца Намсараевийнэрэмжэтэ Гурэнэй буряад драмын академическе театрал директор Майдари Хайдапович Жалхандавай хүсэлэл оролдолгоор ундээн буряад циркын артистнуудые нургаха, бэлдэхэ худэлмэри лицей

дунда хөөрсэгэнөн болоо бааб даа. Эгээл энэ уедэ Шираб-Жалсан Батуевич бултанииень номгодхоод, иигэж хэлэбэ:

- Таанад углөөдөртөө нийдэгти. Бадма-Ханда бидэ хоёр улөөд, энэ алдууенъ зааад, хойнооңтай 2-3 хооод ерэхбди. Нанаае хээр бу болготы, заабол хүсэхбди, харин юмынчай абажа ошоо болохот, гээд бултанайн нанаае зааба.

Шираб-Жалсан Батуевич Бадма-Ханда хоёр Москвада ажлалдаг нурагшадайнгаа ашаар энэ хэрэгээ Гадаадын Хэрэгүүдэй министерствэдэ амжилтатайгаар шийдхээд, англи хэлэ мэдэхэшье гүй нэа, харын хүндэе амжилтатайгаар

Ханы барисаанай хатар ёхор

интернадай ундээн дээрэ эмхидхээ. Нёдоной, мун энэ жэлэй Сагаалганай нийцэрнүүдэй уедэ энэ тусхай нургуулида нурага ябана эдир бэлигтэн шада барияа

дабаад хүсэжэ ерээ нэн. Хүүгэдэй Уласхоорондын фестивальда «Наран» ансамблиин артистнууд онсо шалгаржа, дипломант болоод, нютагаа бусажа ерээ нэн.

Булган талата

Буряадаа
Буурай хангай дайдаяа
Бултанд суурхуулнан зоной
Бата замайнь заяан
Буряадхан нургуулинаа эхийэйл.
Ухибүүдэй уран бэлигүүд
Унэхээр тулган дэмжээн
Оншиен оложо хумуужуулнэн
Олон тоото багшанартань.
Омог угэнүүдые зорюулмаар юм.
Хумуужэл, нуралсалаараа эрхим
Хүбүүд, басагадайын бэлиг
Хаанашье ябахада элирдэг
Хамаг зондо мэдээжэ.

Искусствын нургуули шудалнан
Илдам нурагшадайын бэлиг
Илгаржа эхилжээр унинэй юм.
«Наран» ансамблиин амжилта
Найдамтай ажалайын дун юм.
Ургэн дэлгэр
Россидашье
Улзы найхан Монголдошье
Үүлэ, маната Англидашье
Ууган арадайнгаа бэлигүү
Урагшатайгаар түлөөлнэн габьяатайл.
Д.ХУБИТУЕВ.
(Эдэ зурагууд булын альбомноо атбара).

Узэшин һэрүүндэ болонон уулзалгын дурсахаал

ороной гурэнэй элитэ ажал ябуулагшад ерэжэ, эдир артистнуудые амаршалаа, дурсахаалай бэлэгүүдые баруулаа, уран бэлигээрээ үндээн арадайнгаа одод болоож ябагты гээд уреэнэн байна.

Мун апрель гарын тэнгээр Красноярск хотодо үнгэргэдэйн Сибирийн удаа шанартай фестивальда манай «Наран» ансамбл хабаадажа, тэндэ уран бэлигээ харуулхадаа, дипломант болоод нютагаа бусажа ерээ.

Буряад оронойго соёлыг эрэдүүн халаание бэлдэхэ шухала асуудалые эндэхий багшанар, хумуужуулэгшэд, лицей-интернадые арбагаран жэлэй туршада ударидаха ябана Шираб - Жалсан Батуевич Санжиев харааа алдангуй, энэ шухала хэрэгзээ

Фестивалин забаралда дурсахаалай зураг

Эдир артистшууд хотын үйлсэд

Мэридэ болонон уулзалгын хүндэ

Булган талата Буряадай түлөөлэгшэд булын баяр ёнололго

Фестивалин ўедэ

Би 1878 ондо Агын талада түрөөб, миний түрэлхид Хори бурядай сагаангуйд угай, Агын аймагай нүүдэл байдалтай, дунда шадалтайд нэн. Гэртэхимни 11 хүүгэдтэй, улаан сурба, бинь хүүгэдэйн тон ехэ байгааб. Хүүгэд наамни нүүдэл байдалтай малшанай задагай галтай нээс гэр соо, үбэлэй хүйтэ дабан, үbdэгсөө сана махран, зуны залинта аадарта нэбтэ сохиуулан, мал дахажа үнгэрхэн юм. Аба, эжымнай өөхнэдөө энхэ элүүрнүүд, шуран бэрхэ ажалша байнаанд аидэнэх хара багаамнай ажалда дахуулан нургаан байна.

Абамнай монгол бэшэгтэй байнаанд аидан сагаангудугтанай зайнан тушаалтай, нюатагаар хинайн га а ажануудал, эрхэ сүлөө, эрилтэнүүдые суглаанууд дээрэхамгаалха уялгатай нэн. Гиймэхээ дээдын ноёд найд, шаядаар холбоорилдоо эрмэлзэлгүй, нэн сэхэ хүн бэлэй. Аба, эжымнай найматаидам монгол үзэгтэ нургажа эхилээ, хоёр жэл соо уншахатай, бэшэхтэй болоод байхадам, нургуулида нургажа гэжээсэгм шидэхэн, эндэхээл саашанхи эрдэм шудалха харгынши эхилэн гээшэ. Юнэтэйдэм эсэгэм Агын сэлэндэй байдаг аймаг соогоо ори ганса 4 классай приходско нургуулида абаашан байна. Энэ нургуулида 3 жэл соо хайн нургажа, магтаалай хуудана абаад байхадам, аба, эжымнай саашанхи нуралсал тухайнни бодон шидэхэдээ, иютагай хамтын жасанаа баахан туналамжа мүнгэ абажа, 13 наамтайдам Шэтэ абаашан юм. Шэтэ хотын 3 классна нургуулида оробоб. Эндэ гурбан жэл нурбашье, дүүргэжэшадаагүй. Ушарын хадаа, Пётр Бадмаевий хэдэн буряд хүбүүдые Петроград гимназида эльгэхэ болоходо, тэдэнэй тоодо оролсоон байна. Пётр Александрович Бадмаев үндэхэ янаараа, түрхеөрөө Агын буряд нэн, тэрэ III Александр, II Николай хаашуулай дотор ябуулгашадай нэгэнинь болонон хүн байгаа. Тэрэзүүн зүгтэхи колониин үзэл баримталан, буряд монголнуудые гимназидаа нургангаа, тэдэниие шэлжүүлэн, ородой нэн алдартын шажандаа бруулха зорилготой нэн. Энэ зорилгоо бэлэлүүлхин түлөө Бадмаев Хори, Агын бурядай дүшөөд хүбүүдьешишэн абаашан, эдэнь булта шаху үгытэй, дунда шадалтаний хүбүүд байна. Хори, Агын ноёд найд, баяшуул Бадмаевий хойтийн зорилгын таажа, хүбүүдээ эльгээгээгүй нэн. Би, 17-той хүбүүн, эдэнэй тоодо оролсожо,

Петрбург ошолсоо шье хаа, нургуулида нургажа, эрдэм лэ олох хүсэлэнтэй байгааб, тимэхээ гэртэхиндээ хэлэнгүй, нюусаар ошономни тэрэл даа.

Петрбургийн Поклонно гүбээ дээрэ Бадмаевий буусада маанадые нургаха гимнази нээгдэн нэн байна. Энэ нургуулида би 2 жэл нуррабаб. Эндэ 9-нээ 22 наан хуртэр хүбүүд нургадаг байгаабди. Бидэ зуна амаралтагүйгээр нуррабаб. Гимназиин 7 классын 2 жэл соо амжалтатай дүүргээд байнаан ахалагша бүлэгэйхид - бидэнэр ехэ урматай байгаа нэмдий. Тус нургуули маанадай нургаха талада ехэ таарамжатай, бүхы байдалын зохицоор түхээрэгдэн нэн. Хоёр жэл соо Забайкали руу ялан Бадмаев Петербургээ бусада. Тэрэнэй ерэхэн нээ хойши нургуулиимнай ажабайдал эбдэржэхилээ бэлэй. Бадмаев хэшээлнүүдтээ ордой нэн алдартын шажанай ном заалнаа үзэгти гэжэ баадхаба. Тийхэдэн нээ бидэ, буддын шажанай нүзэгтэн хүбүүд, эрид буруушаажа эхилээ нэмдий. Ушарын хадаа, нэн алдартын шажанай ном заалгажа, маанадтаа баалалтаар хэрээн зүүлгэхэ гэхэн зорилготой байгаа башу. Бидэ энээниие тон буруушаажа, номой үзэлгээдэ ябахая болёо нэмдий. Иргэхэдэн най, Бадмаев маанадые хараажа, аргадажашье ядаа нэн. Нуулэй нүүлдээ тэрэнэй үгэ дуулаагүй хүбүүдые гэртэн табиан байна, бишье тэдэнэй тоодо буласаа нэм. Тэдэ хүбүүдээ өөрынгээ түрэл гарал болохо, мун маанадай нүхэднөө хэдыхэн хүбүүдтээ хэрээн зүүлгэхэн юм. Бадмаевий баргаанхаяа мултаржа, иютагаа бусаан бидэнэр энэ ябуулгыен буряд зоной дунда хеөрэж, тэрэнэй зүүн зүгтэхи колониальна үзэлье элирүүлэн, хүндэ ямбыен буураалсан байна.

Бадмаевий гимназиин нүүлээр, миний талаан болоходоо, 1900 ондо 3 нараа соо Баруун Европоор аяншалга тохёолдоон байна. Агынгаа баян наймаашанай оршуулгашан болоно ябаа нэм (Энээний II гильдиний наймаашан Засагай Цэрэнжаб, Догойн хүн байна, Б.Н.). Тийгээжэ абатанайнгаа хэхэн ехэ үри шэри хүлнэ салингаараа бүглэн нүмби. Тэрэ наймаашан Италияа шүрэхудалдан абажа асардаг байгаа. Тэндэ ябахадаа, Германи, Швейцари, Италии ябууд хараа нэм. Аяннаа бусаад, манай ишиш баригдажа байнаанд Забайкалии түмэр замай контородо буулгабарилагша, оршуулгашаар хүдэлэе. Эндэ 2 нараа хүдэлэе, Агын степной дүүмэдэ бэшээшээр хүдэлбээ. Түмэр харгын контородо хүдэлжэ байхадамни, Эрхүүгэй Университетий юридическе

багшанай семинарида нурхыхе дурдхадаа нэн, тээдтус нургуулиин номой үзэлгын программа наанаандам таараагүй. Түмэр харгын барилтын контородо, степной дүүмын канцелярида хүдэлжэ байхадаа, иютагай баяд ноёдто ехэ үри шэртэй болонон гэртэхиндээ түнхажа, үри нөөн гаргааб. Эндэ хүдэлжэ байхадаа, абанан салингаа үлүү гаргажа, шухала хэрэгтэй болоно ном нудар оложо, өөрөө

Буряад-монгол арадай солото гүрэнэй ажал ябуулагша Базар

партийна бэшэ, совет худэлмэрилгэш гээшб гэжэ бээ тоолоо байна.

Миний эрдэм ухаанай, уран зохойлой худэлмэринүүд гэхэд:

1. ХЭБЛЭГДЭННИЙ: 1. Лавран руу аяншалга (1908 он).

2. Аяншалгын тэмдэглэлүүд (1905-07 онууд).

3. Миларайбын цан (СПб., 1909 он).

4. Амдын иютагай Кгаарин тухай буряад лама Гелээй хөөрөөн (1910 он).

5. Тубээдэй домогтуүхэнүүд (1910 он).

6. Буряад арадай литературын хэхгүүд (СПб., 1910 он).

7. Ламаизм болон бэшэ зүйлүүд (Ефроний энциклопедии словары).

8. Л. Толстойн «Бурхан үнэндэне харадаг» (Монголдо оршуулга, СПб., 1913 он).

9. Л. Толстойн «Карна» (оршуулга, СПб., 1913 он).

10. Шэн монгол үзэгэлэл Шэтэ, 1922 он.

11. «Улаан Сэсэг» (Үзэгэлэл нүүлээр уншахаа ном, Шэтэ, 1922 он).

II. ХЭБЛЭЛДЭ БАЙНА:

1. Лавранай «Алтан сүмэхий» Майтариши тухай бэшилгээ. (Тубээдэв ордото оршуулга).

2. Тубээдэй ламанартай хөврэлдөвнүүд (Тубээдэв ордото оршуулга).

III. ХЭБЛЭЛДЭ БЭЛДЭГДЭЭ:

1. Амдоруу аяншалга (1905-07 онуудай Лавранай аяншалгаа).

2. Буддын дасангууд (Тубээдэв Монгол, Буряадай).

IV. БУРЯАД ЯРЯАХЭЛЭН ДЭЭРЭ БЭШЭНЭН ЗОХЁӨЛНҮҮД:

1. «Шойжид хатан» (тухын драма).

2. «Ехэ Абжасаа удаган» (Түүхин трагеди, шүүлгэлэл).

3. «Сэнгэ баабай» (Буряад зоной ажсайдал тухай угүүлэл).

4. «Энээн тухай» (Зүжэгэл).

5. «Буяито Бүүбэй хоёр» (Үзүүлэл).

6. «Үрданай поёд» (Комеди).

7. «Харуу айлайхи» (Комеди).

8. «Үргэнэх хулганаан» (Хүгээдээ зорюулсан угүүлэл).

9. «Үльгэр, онтохон, оньлон, хошиг угэнүүд соо оронон буряад, халх ахалтэй эжээнүүд».

V. ОРОД, БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ БЭШЭГДЭНЭН ШЭНЖЭЛХҮҮ УХААНАЙ ЗҮЙЛНҮҮД:

1. Түрэлхи хэлэн тухай теориоо.

2. Монгол угсаатанай яриа хэлэнүүдэй фонетическ шилгаанууд.

3. Буряад хэлэн заалга, монгол зүүн эзгэхийдэй түүхээ шийнэсэлгэ тухай зүйлүүд.

Б. БАРАДИН.

1924 оной пойбариин 11.

Г.Б.Дашинимаева (ансамблии хүтэлбэрлигэш) хоёр сүг хамта хүтэлбэрилжэ, бага биш оролдоого гаргахан байна. Түрүүлж ансамблии бүридэлдээ тохи эх аяхарал хандуулгадаа. Гөбэл, наажаал зонтий хөөрчдэжэ, тэдэниие

би. Гөбэл Д.Г.Гомбоева (олон жэлдээ бухгалтераар хүдэлжэн), У.О.Очирова (Агиын хэрхээ холбоопой хүтэлбэрлигигэ яваан), Д.А.Аюшеева (партийн ажлда хүдэлжэн), Б.Ж.Жапова (багшийн ба партийн ажлда яваан), Даландаа дүтэлжэн нахатайшул - М.З.Загдаева (ажаанудал хангалгын үйлчилжээ, тэдэниие

уужанууд болон тооршиб малгайнуудые оюулха ябуулганууд хөгдчэн, эдэб үргин тортог бүдүүд, хоргой ба түзанууда, зүүхэл болон гөслөнүүдэс худалдан абаха, тэрэ зорилгоор муңгэ зөврий олох хөргүүд шиндхэгджэн байха юм.

Али бүхын талаараа үргэн шинийн харагшадын

дуун», «Бэлгээй дуун», «Нэрьеагын дуун», «Эрбэд соохор» ба бусад арадай ауулийн эзлэхүүлж гэвээ.

Обоо тахилаг, Сагалганаа, Добын, Шонь гарэй, Түүдэгэй ансамблийн программада оруулагданхай. Эдэ бүгэдэ сно заашалаа нэргээх талаараа эх ауда шашартай.

«ТҮМЭН ЖАРГАЛАН» - ТУШЭГНАЙ...

Агиын 1-дэхи дунга нургуулиин фольклорно бүлгэмэйхиг

ансамбльда хабаадуулха хөргүйтэй байгаа. Эндэ наажаал зоной өвлийн эдэбхи үүсчээ, олоний хөргүйтэй тува хөх гүйн эрмээзэлийн болоод үзин сөхэ нэшхээлийн дэмжэлээ болож үгээ. Тийгээд лэ буюн нэшхээлийнгээ үршөөлөөр наажаал хүнүүд ансамблийн бүридэлдээ болоно.

Энээстэй дашарамдуулан, Ага тосхоной үндээр нахатанай буюн хөргүүд тодорхойлబол, ветерануудын «Түмэн жаргалан» гэж ансамблийнхид тухай хөөрхөөс наанан. Юуцдэб гэблэ, «Түмэн жаргалан - түшэгнай» гээд Ага шотагта, илангаяа хүдэөгэй ансамблийнхид дэмы хэлээдэггүй байха.

«Түмэн жаргаланай» түүхээ бүри гуша гаран жэлэй санаанаа эхитэй. Тэрэ үедэ партиин окружкомдо, энирхэлбэл, эхнэрийүүдийн дунда худалмэри ядуулха тааны даагшар худалжэн Ц.Д.Дугаржапова, мүн партийн Агиын райкомой инструктораар хүдэлжэн Б.Ж.Жапова гэгшэдэй үүсчэлээр олоороо дуу дуулаха бүлэг (хоор) бин болгогдоо, нүүлээр 1972 ондо дайтай ба ажайай ветерануудай хоор гэгэдэг болонон юм. Тийгээд дээр дуушад округийнгоо нурин, тосхонуудаар ябажа, дуу хатайай наадаа харуулдаг байгаа.

Эхин замай иймэ түүхтэй тус хоорой бүлэг 1989 ондо «Түмэн жаргалан» гэж аман үгийн (фольклорно) ансамбль болгогдоо ёси. Тэрээндээ хойшошье Ц.Д.Дугаржапова ба

хүдэлжэн), У.Ц.Цындымыева (олон жэл бухгалтераар хүдэлжэн), жараадтай Ц.Н.Жамбалова (хүгжэмий нургуулида багшалжэн), Ц.Б.Балданова (электросчет болон галай аюулдаа хөргүялхэ зургаанд хүдэлжэн), мүн тэднээ дооши наханай Г.Доржиева (медицинск хүдэлмэрийгэш байжэн), Э.Шулупова (соёлы хүдэлмэрийгэш байжэн), Г.Радиева (педиатрын хүгжэмий багша), У.Оротова (дунаа нургуулида багшалжэн), Ц.Жамбалова (ансамблийн уран наханай хүтэлбэрлигэш), Ц.Чимитцыренова ба Д.Жапова (4-дэхи дунда нургуулини багшанар)... Мүнөо ансамблийнхид хүгжэн, залуугийн «Түмэн жаргаланайнгаа» хэрэг ябуулгада эдэбхитэйгээр хабаададаг, дүршлэлтэй болонон бүрийн эрхтэй гэшүүднээ юм.

«Түмэн жаргалан» урданай гёө наханай буряад хубсаануудтай юм. Буряад дэгслийдээ тэдэндээ тааруулжан

хонирхуулжан баясуулма программа хөргүйтэй байгаа. Энэ программа жэнхэни арадай ауунууд, хатарнууд болон наадануудхан бүридэхээ шнотой. Тиймэ тула түүүн сагай эрх байдал, харгашадай хүсэл ба хонирхол, хүршэ шнотаг оронууд хараада аблгаа бэлэй. Тийгээж тус программа ансамблийнхид гүн сэдыхэй хабаадалгатайгаар гэхэ гү, булатайш хүсөөр зөхөгдөхон байха юм. Тийхэтэй хамт нахажаал зон байхалаараа, бурхан шажан, буюн хөшгэ болоод, дасан дуганаа мартангүй, зүрхэ сэдыхээлийгээ ойртой наханай наханай шүтэн нахажа ябажа ха юм. Тэрэ гайхалгүй - үри хүүгэднээ, аша гушанарын хэндээ, юунжээшиэ үнэтэй. Ансамблийнхид тэдэнэйнгээ ба зоний түүлээ залжбаржа, буюн шүтөөл хээж ябажа ха юм даа. Тиймэ тула хаанашье ябахадаа, орон шнотагаа, дасан дуганаа, арад зонно магтайн түүрснээд бишүү. Тийгээд лэ «Агиын дасанай магтаал», «Алтаргана», «Уусын

Арсалан ЖАМБАЛОН

АЛХАНЫН МАГТААЛ

Агуу энэ дэлхий дээрээ Ашатай наханай юун бэлэй? «Ариоун наанги байгаалаа» гээ, Арад зон хэлэхэ гэлэй. «Алханамайл ха юм даа» гээд, Ага шнотагайхид баталхыа. Абанаа шхээр шүтэгшээдэйн Алханаа тоонитогтой зон байха. Аяар холуур суурхай элирхэн Алханаа уула - омогорхолны Ага наймай эсэгээрхэн Аладар нэрээр олоо ёэмний... Орьёл үндээр шулуул хабсагайи. Оройдогт гаража үзээ ёси гут? Алим жэмс, аршаан булагайн Амтган дээжэхээн хүртээ ёси гут? Сагаан мүнгэн дээжээ оройн Сахирдаг ла нараанай толониоо, Хүбшэ тайга - баян нэмэрэн Хүхэрэн байдаг аяар

холоноо. Хүрэжэ хажуудань ошохог - Хүнхинэн байхаа нутагаа, Галгиж оройдогн гарахат - Гайхуулжа эхилжэ анханнаа; Хада гэхэдээ - уран бүтээл, Хабсагай бүхэнини иэрэгтэй. Унан гэхэмни - аршаан хүртэөб, Урлагамал бүхэнши туяатай. Аба, эжинэрэй шүтэгээн «Арьяа-баала», «Димчиг», «Загуурдин», «Үүдн», «Нара-Хажад», «Доржо-Пагмын», Ушоо «Сохор Сэндэмнүү».. «Гурбан тэмцэн», «Зүрхэн шулуун», «Гуута үндээр», «Хорёо шулууны» Хэдэй олон домог-иэрэнүүдэдээ орооб? «Димчигий үүмийн» мүнхийн аршаан Дэлхийн хүнүүдээр залагдаал ха, Юнэн хобоо, Убэрэй аршаан, Юрэдөө, хэндэ мартагдахаб? Хуша, жодоо, таигалай үбнэй, Хоншуу арса, үнгийн сэсэгүүд,

Баабгай болоод бусад амитад баан эндэхи баялаг... Эдэй наханай сууда хүртэгчэн Эдлийн тэнюүн нармай шнотагта Амгалан тайбай түбхинийэн Арад зон ажалша памтаргай, Алханын үндээр дэбисгэй Амжан ябажа бэшэ ал даа? Алиханай үргэн дэлисгээй Артель тогтоонон бэшэ ал даа? Энхэ байдаллаа аршалжэн Эрэлхэг хүбүүдээр суурханал, «Эрдэм» колхозоо ямбалжэн Эрхим басагадаа нахрханал.

ИОСИФ КОБЗОН ДУУЛАНА

Алдартай дуушан гэгдэхэн, Америкэ, Англиарш суурханай,

Ази түбидэшье мэдэгдэхэн Иосиф Кобзон маний хүн - России Гүрэнэй Дүүмээдэ Окруйтыйн дэбжүүлжэн, Онсо шалгарма бэллигэй Орой хүнүүдэй нэгэн лэ.

Агуу дээдэн Парламентда Ага шнотагийн түлөөлжэн Арад зоной пайдалгатын

Ариоун наанги уялагын лэ: Дэллисэ ябуулгаар элирхэн Дэбисэ схэтэй депутат

Дэлгэр сэдыхээс бэлэглэн Дэмы оролдоно бэшэл - Алиш талаараа Кобзоний

Аша габьяаны ехэ даа - Буряад зондо туяланай

Буян, үреэлдэх хүртэн даа. Орон шнотагаа эльгэлэн

«Шото дуугаа эхилж, Олон түмэндөө түшэглэн Одо зялагаа гэршэлий.

Сээжээ халин жэргэхэн Сэсон ухдатай дуунуудын Сэдыхээй ульхаар

дэмжэгдэй

Сэхэ зоринол бидэндээ. Буряад шнотаг ерхэдээ, Буряад дуу бэлэг болгонол. Буурал толгойтой үбгэдэ Буряад зяшиалаар

золгонол.

Зүрхэнийн сохилс бүхэн Зүйтэй наханай даа

булгилад

Залиршагүй аад, сэбэрхэн Залуу нахаяа нацуулмаад...

Арадай артист Кобзоной

Асари хүсэгтэй дуунуудын Ага шнотагайм хүн зоной Ашигын харуулна гэлтэй. Ханинаг, ханинаг гойор Харгы замуудайн хонгёо

дуун,

Хамтынай хаба зоригор Хани холбоогоо бүхэлэн!

Үүлгэний шара

Эргэ урда галаб сагта
Ээрэм хүнды губи нютагта
Эгээл нэгэ ядуу айл
Эдеэлжэ унахада
Гайхамшагта гэнэ
Эрмэг¹ шарагша
Энгитэй байгаа гэнэ.
Олон жэл нубай ябайан
Омог Шарагша энгин
Оорсогын тала хүндыдэ
Оодоржо, бэлзээрлэжэ
Ябахадан гэнэ,
Онгийн голий
Шара буура
Бэлзээринээ алдагдажа,
Тэнэже ябайан
Оорсогын тала
Хүндыдэ ерэжэ,
Омог Шаратай
Дайралдажа гэнэ,
Олон хоног соо
Дахасалдажа ябайанын,
Огто мэдэнгүй
Үлэшбээ эзэниин!
Хоног нарануудшье
Үнгэрбэ.
Хойто хабаршье
Дүтэлбэ.
Бутарбан тэмээгээ
суглуулхаар

Буурал үбгэн
Мордобо.
Эрмэг Шарагшаншье
Эндэ байба.
Шэнэ жэлэй
Наанаан тээ
Шиндий² ороод
Ерэг гэжэ
Шэрэгээр нахалаа
Эльбэн байжа,
Шинидэжэ ярилсаад,
Буурал үбгэн гэдэг
Шэрүүн харгыда
Шэрээ Шарагшандaa
Ааша ааша гэжэ
Шинидэжэ ярилсаад,
Шэрэм бурнага
Бэлэдхэбэ гэнэ.
Шэрэм үүдээрээ
Сохин гаргажа,
Шэртэн татан,
Харан гэхэдэн,
Эрмэг Шарагша
Энгин тэмээн
Эжэл үүрэггийнгээ
Эли захада,
Эб шадабари
Муутайхан эндэ
Нүүжэлдэжэ хэбтэнэ гэнэ.
«Энэши юун
Болошибоб?: гээд,
Эрьеэж, тойрожно,
Аяглан хараадань,
Хүхэ дэлэнгынь
Тэжэшэнэ гэнэ.
Хэбэл, гэдэхэнинь
Томо боложо,
Сундышаан гэнэ,
Харюшье хэлэлтэ үгти,
Ботоголх байнын
Халзан үбгэн
Ная мэдээ гэнэ.
Эрмэг тэмээн
Ботоголно гэдэгынь,
Юрий тохёөлдөл
Энэ бэш гэжэ,
Бүгэдые хамгалагша
Тэнгэрдэ зальбаржа,
Ех баяр болобо гэнэ.
Азаар тохёөлдоон
Тэрз ботогондо
Алтан дүгтэй⁴,
Мунгэн тэбхэтэй,
Агар зандан
Буйла бэлэдхэжэ,
Алда хадагта
Шүтэн боожо,
Абдартай хэжэ,
Хадагалба гэнэ.
Хабарай дунда яарын
Хуушаар гэнэ,
Хаба угы нэгэ үдэр
Ханхинатар буйлаанаар,
Эрмэг Шарагшан
Хайрата үридоо яаран,
Хамхуул үбнэ
Шүүрэн үмхэлжэ,
Хайрлажа тэрээндээ
Гүйцг болбо гэнэ.
Улайбар санхир зүйтэй,
Ута сүүсэгээр хүлтэй,
Уяатай байгаа тэндэ
Хөөрхэн иялхаа ботогонь
Урдаанаан харюу
Хэлэхэ мэтэ,
Үянгажа тэрэ
Нарийханаар буйлаад,
Урагша, хойшоо
Найган гунхан,
Уралаа сорбайн,
Бүчүүдэжэ байгаа нэн даа.

ТЭМЭЭН ҮРЭГЭЙ МАГТААЛ

Табан хушуун малай тоодо ордог тэмээн гээш хүсэх эхэтэй, атар томо, мантан дархагар бээтгий, хоол тэжээдэ ямбагүй, холо ойрын харгы замда наидамтай, үблээ хүйтэндэ, зуная халуунда шадал тэнхээгээ алдадаггүй мал ха юм даа.

Буряд нюотагуудга, илангая Алын үргэн тала нугануудаар ажайнуудаг зон тэмээн үүрэг тэжээдэг байсан. Зарим нюотагуудаар тэмээн үүрэг туслгаар барияа, холо ойрын харгы замай унаа болгодог байсан. Илангаяа шадалтай, шанга ажайхтын айлнууд тэмээ олбор үхэдэг бэлэй.

Манай абатанай уг гарбалай, мохсо хутагатаа мотогын харганаа угай алти сада болохо Жамсаран ахайтан манайхинаа холо бэшэ, баруун урдамнай умсэ байхын сагта нуудаг һэн. Тэмээн янаа олбор тэжээдэг бэлэй. Тийгээд хамтарал колхоз боложо эхилхэдэ, олон тэмээтийгэдэжэ, баяшуулай тоодо оролсожо, булоореө бултадаа Красноярска хизаар уруу 1930- аад онуудай үеэр сүлэлгээдэ ябулаагдан байсан даа.

Тусгаар тэмээн үүрэгтэй айлнууд тэрэггээрээ хүнэй ашaa ииш тишишэн шэрэдэг байсан гэлэсгэш һэн. Бага ехэшье һaa, олзо олдог байгаа һэн бээз. Манай абатан тэмээн тэжээдэггүй байсан. Жэвшээлхэдэ, абынай аха, маанадаага болохо Дамдинов Лубсан ·Жамса ламбагайн дамжаа барияа, габжа болоходон, Бандын гэдэг хүндыдэ ажайнуудаг түрэлзингөө алтай тэмээн унаагаарын Алын дасандын эедэ хоол абаашажа үгээн тухай аба, эжымнай хөөрэдэг һэн.

Тэмээн хадаа ашанай унаа болохоноо гадна, дулаан шанартай, үнэтай сэнтэй нюоноо үгэдэг.

Тэмээнэй нюоноор бутээгдэхэн хубсаа хунар ямар дулаан гээшээ. Энээнээс гадна эдээ хоодошье ордог ха юм даа.

Агын автономиток округ абаад хараада, тэмээн үүрэг олон байсан гээшээ. Миний түрэнтэдэ тоонто нюотагни болохо арны Сагаан үүдэнтэдэ 1950- яад онуудай үеэр нюотагай колхоз тэмээ янаа үхэдэг байсан гээш.

Энээнэй удаа 1960- аад онуудай үеэд тэмээн үүрэг округ дотор янаа байсан гээд тэмдэглэхэ шухалдаа. Пүүлэй жээнүүдэгээсээ болонон, гарай арбан хурга дараах тоолохоор үсөөрхэн байгаа. Янаайнал зарим нюотагтаа тэмээн үүрэг тэжээжээ үлийээ.

Агын тойрогой Могойтын районой Догий нюотагшай тээсэн үүрэг олон байсан. Манай эрхим хүндэтэ Жамсаранов Жалсарай хуряахайтан янаа олон жээ соо тэмээн үүрэг үхэдэжэ, колхоздоо олзо зоори нэмээнээн байхаа. Энэ хүн манай Мэдэг Балдановна Балданжапова ажайгай наанайн нүхэр байсан даа. Бато-Мунко, Ойдоп, Бато-Болот гэдэг гурбан хүдэр хүбүүднын айл булаа болонхойнууд, хүн зоной дунда хүндэтэй ябадаг гээшээ.

Монгол гүрэнэй Умнэ Гоби нюотагаар П.Балданжапов ажалаараа ябахадаа, «Улган шара» гэжэ нэрээтэй домог 1967 ондоо буулгажа абаад байгаа. Хамта ябалсаан ушархаа энэ домог хадаа миний гарваар бэшэгдэнхэй. Монголшуудай тэмээн үүрэгий маггаал домог танай анхаралдаа.

Дулма ДАРИЖАПОВА, педагогикийн зэрдэмийн кандидат, доцент.

Тиниээр яанаар
Гурбан жэл үнгэрбэ гэнэ.
Гайхалтай найхан тойлог болобо.

Зандан наалаа үзүүрлэжэ,
Самсаалта хамарын
Сахариглаба.

Найхан атан болгох гэнэ.
Хабшалга хэжэ,
Тойлогоо заанаад,

Түхэл найхан
Тэмээн болгобо.

Дүрбэн нахатай байхадаа.
Сахаригтай хамартай

Бурантаг зүүлгэжэ,
Тэбхэр хабирга нюоргандаа
Дүрөөтэ тохом тохуулжа,

Табгай хүлдөө шүдэр
уюулжа,

Тамгата гүядаа
Ташуур хүргүүлжэ,

Хүдэр хүсэтий нюоргандаа
Хүннине мордуулжа,

Дабхижа туилажа,
Гүйжэ халтираар,

Эрхэ тангил багаанаа
Эдлэлгээдэ нуража,

Табан наха
Хүрэхэтийгээ хамта

Тамсаг Булаг,
Даа хурсэ,

Тамирий гол,
Урда зүгэй

Шиндий, Бээжэн,
Лавран гээд,

Ута холын замай
Аян харгыда гэнэ

Удаа дараалан
Ябадаг болобо.

Бээшэх махабад
Томо болонхой.

Бэлшэр найхан нюотагтаа
Бодото эли тодо.

Асари ех хүсэ шадалын
Арсалан, баарстай

Зэрэглүүлжэ болошогүй,
Алхам гүйдэлэйн

Агта морингоо хурдан.
Аймаг хушуундаа

алдаршаан,

Ара Халхада сууряатаан.

Аянша эзэнэ баярлуулдаг

Ашата найхан тэмээн!

Болоо гэнээниин энэл!

Хэдыхэн жэлэй

Үнгэрэнэн дараа

Хэсүү ябадал болонон гэнэ.

Хуйхий⁵ гэдэгэй

Зэсбэгтэ сэргэг

Монголдо нэбтэржэ,
Хушууран добтолноор
орожо,

Талын монголшууды
тэбдэхээжэ,

Тааралдаан бухэнни
дээрмэдэжэ,

Тэмсэлдэн нюогийн
Алажа сүйд хэдэг,

Зайгуулшан, тонуулшан,
Луйбаршад⁶ олошорбо.

Бузар муухай,
Хорото дээрмэшэд

Олошорно гэдэгтэ
Буурал үбгэн

Балай анхаралаа табяагүй.
Бууратай тэмээн үүрэгээ

Боролзойтын хүндыдэ
Табиан байгаа гэнэ.

Хүсэж ябайан

хуйхуйнартай
Хээрийн бэлшээрийдэ ябайан

Тэмээн дайралдабаа гэнэ.
«Хэрэгтэй тэмээ олободби.

Хэтийн холдо эдлэнэ,-
Гэж турлааг шэнгээр

Хашхаралдажа,
Тон ехээр баярлаба.

Тунсаг найхан
Улган Шары

Барика ооирлоод,
Тооно татуулан,

Тэдэнэр ошобо гэнэ.
Нанаа амархан байсан

Буурал тэрэ үбгэн
Хэдыхэн хоногий

дараагаар,

Улган Шары
Хийхуйнарай абаашаны

Үзэн, мэдэн бодожо,
Ная мэдээ оржо,

Харахан гэртээ

Борохон хоногийн хүлээжэ,
Харимнан нанажа,

Зобохон тэрэ бэлэй...

Халха дүрбэн
Аймаг дамжуулнаар,

Хара уна уулгангүй,
Хатга үбнэ хазуулангүй,

Хайлраха, энэрхэ
Эзэгүй хатажа,

Ангажа, тулижа
Ябайан байтарь,

Хабирга, нюрганин
соорожо,

Хамар юунин нэээрээ
гэнэ.

Томо мантан
Ханхар найхан бэень

Хабтагар нарин болоторо
Эсэбэ, сусаба гэнэ.
Бузар хомхой дайсад

Бусажа нюотагтаа ошохоор
Булимтаржа хуряан

Эд хүрэнгэ зөөрие
Буу зэсбэг хүрэлтэрн

Бултын нюрган дээрэн
Обоолжо, бүхэлжэ,
Найн татажа абаад,

Бурантаг юуен зэрюүлжэ,
Сухалдан гүядажа гэнэ,
Сааша гүйлгэбэ гэнэ.

Боохойд⁷ олзодогдоон
Улган Шара хадаа

Ботогоёо, нюотаг ороноо
Эрьеэж хараа яар гэнэ.

Буйлан буйлан
Холодно гэн

25.06.1998

БУРЯД ЧИГЭН

30 ИЮНЯ.
ВТОРИК

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.10 Роковое наследство
11.55 Что? Где? Когда?
12.35 Угадай мелодию
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 «Четыре танкиста и собака» 19
и 20 серии
16.00 Новости
16.20 Мультсериал «Тим-Тим идет по следу»
16.45 Марафон -15
17.05 Звездный час
17.40 «Пещера Золотой розы»
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.20 «Роковое наследство»
20.05 Час пик
20.30 Угадай мелодию
21.00 Человек в маске
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.40 «Горец»
23.50 Дневник чемпионата мира по футболу
00.20 Футбол. Чемпионат мира. 1/8
финала
02.15 Новости

РОССИЯ

8.00 Мультифильм
8.15 Проснись
8.30 Вести
9.00 Дежурная часть
9.15 Товары-почтой
9.25 Рецепты
9.30 Деньги
9.45 Графоман
9.55 Православный календарь
10.05 Диапон о животных
10.55 Ваши любимые мелодии
11.05 Санта-Барбара
12.00 Вести
12.20 Графоман
12.30 К-2 представляет
15.00 Вести
15.30 Мультифильмы
16.10 Маленький бродяга
16.40 Фильм для детей «На арене -
пурпур»
16.50 Маленький бродяга
16.50 Вести
17.30 Танцы для детей «Ритмы
и ритмические движения»
20.10 Рок-тайм

1 ИЮЛЯ.
СРЕДА

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Роковое наследство»
11.00 Тема
11.45 В мире животных
12.25 Джентльмен-шоу
13.00 Новости
13.20 Вместе
14.00 Детектив «Тайны семьи де Граншан»
2 сер.
15.00 Футбол. Чемпионат мира. 1/8
финала. 2-ой тайм
16.00 Новости
16.20 «Тим-Тим идет по следу»
16.45 Классная компания
17.15 Зов джунглей
17.40 Пещера Золотой розы
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.25 «Роковое наследство»
20.10 Час пик
20.30 Золотая лихорадка
21.00 Человек и закон
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.00 Время
22.40 Комедия «Фантоци на вторых
ролях»
00.45 Дневник чемпионата мира по
футболу
01.15 Футбол. Чемпионат мира. 1/8
финала. В перерыве 02.20 -
Новости (до 03.20)

2 ИЮЛЯ.
ЧЕТВЕРГ

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Роковое наследство»
11.00 Человек замон...
11.35 Гока все дома
12.15 Домашняя библиотека
12.25 Эти забавные животные
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 Детектив «Тайны семьи де Граншан»
15.00 Футбол. Чемпионат мира. 1/8
финала. 2-ой тайм
16.00 Новости
16.20 «Невероятные приключения
желтого чемоданчика»
16.45 Классная компания
17.35 Улица «Сезам»
18.05 Игорь Угольников в программе
«Чердачок»
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.25 «Роковое наследство»
20.10 Час пик
20.30 Золотая лихорадка
21.00 Человек и закон
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.00 Время
22.40 Комедия «Фантоци на вторых
ролях»
00.45 Дневник чемпионата мира по
футболу
01.15 Футбол. Чемпионат мира. 1/8
финала. В перерыве 02.20 -
Новости (до 03.20)

3 ИЮЛЯ.
ПЯТНИЦА

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Роковое наследство»
11.00 Человек замон...
11.35 Гока все дома
12.15 Домашняя библиотека
12.25 Эти забавные животные
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 Детектив «Тайны семьи де Граншан»
15.00 Футбол. Чемпионат мира. 1/8
финала. 2-ой тайм
16.00 Новости
16.20 «Невероятные приключения
желтого чемоданчика»
16.45 Классная компания
17.35 Улица «Сезам»
18.05 Игорь Угольников в программе
«Чердачок»
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.25 «Роковое наследство»
20.10 Час пик
20.30 Золотая лихорадка
21.00 Человек и закон
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.00 Время
22.40 Комедия «Фантоци на вторых
ролях»
00.45 Дневник чемпионата мира по
футболу
01.15 Футбол. Чемпионат мира. 1/8
финала. В перерыве 02.20 -
Новости (до 03.20)

4 ИЮЛЯ.
СУББОТА

ОРТ

8.45 Футбол. Чемпионат мира. 1/4
финала
10.45 Слово пастыря
11.00 Новости
11.05 Клуб путешественников
11.10 Домашняя библиотека
11.30 Утренняя почта
11.10 Непутевые заметки
11.30 Пока все дома
12.10 Утренняя звезда
13.00 Программа «Вместе»
13.30 Играй, гармонь любимая
14.00 Крестьянские ведомости
14.30 Подводная одиссея команды
Кусто
15.25 Смехопанорама
16.00 Новости
16.15 Клуб путешественников
17.05 Дневник чемпионата по футболу
сибирской язы в Свердловске.
1979 г.
18.45 Новости
19.10 Александр Вергинский. 1 часть
2-ая
19.30 Детектив «Гонки по вертикали»
1 сер.
21.10 Джентльмен-шоу
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.00 Время
22.40 Комедия «Горный хрусталь»
02.10 Новости
РОССИЯ

5 ИЮЛЯ.
ВОСКРЕСЕНЬЕ

ОРТ

8.15 Футбол. Чемпионат мира. 1/4
финала
10.15 Лотто-миллион. Спортлото
10.30 Динсей-клуб
11.00 Новости
11.10 Домашняя библиотека
11.30 Утренняя почта
12.05 Каламбур
12.40 Смак
13.00 Новости
13.00 Пока все дома
12.10 Утренняя звезда
13.00 Служу России
13.30 Играй, гармонь любимая
14.00 Крестьянские ведомости
14.30 Подводная одиссея команды
Кусто
15.25 Смехопанорама
16.00 Новости
16.15 Клуб путешественников
17.05 Дневник чемпионата по футболу
сибирской язы в Свердловске.
1979 г.
18.45 Новости
19.10 Александр Вергинский. 1 часть
2-ая
19.30 Детектив «Гонки по вертикали»
1 сер.
21.10 Джентльмен-шоу
21.45 Спокойной ночи, малыши
22.00 Время
22.40 Комедия «Горный хрусталь»
02.10 Новости
РОССИЯ

6 ИЮЛЯ.
ПЯТНИЦА

ОРТ

9.00 Утро крестьянина
9.30 Красная книга
10.00 Мультифильм-сказка «Крабат -
ученик чародея»
11.15 Ваши любимые мелодии
11.25 Домашний очаг
11.50 Время
12.20 Доброе утро, страна
13.05 Историческая киноэпопея
«Битва трех королей» 2с.
14.00 Почта РТР
14.25 У всех на устах
15.00 Вести
15.20 Мультифильм
15.30 Люди и деньги
16.00 Федерация
Ч.2.
16.50 Мультифильм
17.00 Нолонго. Фестиваль детских
творческих коллективов. Кяхтин-
ск. 16.25 Контакт - Петрозаводск
16.30 Барнаул
17.50 «Закон и порядок»
22.00 Зеркало

7 ИЮЛЯ.
СУББОТА

ОРТ

14.20 Док. фильм «Любовь»
14.45 Торговый дом
15.00 Вести
15.30 Маленький бродяга
16.00 Реклама
16.30 Выборы-98. Кандидаты в НХ РБ.
16.40 Бургвард. Горнокачественные
жемчуги. Жемчужная наука. (О жг.База-
ния) 16.45 Реклама
17.00 Реклама
17.30 Танцы для детей «Ритмы
и ритмические движения»
20.10 Рек-тайм
20.15 Авоська
19.30 Всегда вперед. Конкурс на лучшую
рекламу 1998 года. Кемерово. Кемерово
19.45 Реклама
20.00-20.55 Вечер
20.55 Реклама
21.00 Реклама
21.30 Танцы для детей «Ритмы
и ритмические движения»
22.00 Реклама
22.30 Старая квартира. Год 1973-й.
23.00 Старая квартира. Год 1973-й.

БУРЯД ЧИЛЭН

25.06.1998

11

15.30 Мультфильм «Каштанка» Пуркин	15.30 У всех на устах	15.40 Фильм для детей «Кто архе -	14.45 Мультифильм	15.55 Мультифильм	17.00 Нолонго. Фестиваль детских
16.05 Маленький бродяга	18.00 Вести	16.30 Маленький бродяга	15.00 Вести	17.10 Мы играем в драму	17.50 «Закон и порядок»
16.20 Фильм для детей «Приключения Буратино»	18.20 Фильм для детей «Приключения Буратино»	16.30 Телевидение Бурятии	15.20 Телевидение Бурятии	17.30 Телевидение Бурятии	18.20 Телевидение Бурятии
19.25 Молодой родного края	20.10 Реклама	19.30 Выборы-98. Кандидаты в НХ РБ.	19.00 Реклама	19.00 Реклама	19.00 Реклама
20.15 Авсака	19.45 Дела деревенские	20.00 Мы и наполи	18.50 Реклама	18.25 Собравинница. Жизнь, посвященная науке. (О. Ж.Г.Базаровой - докторе химических наук)	19.00 Реклама
20.30 Республиканские новости	20.30 Республиканские новости	20.45 Реклама	19.00 Байгаль	19.05 Ваши любимые мелодии	19.00 Старая квартира. Год 1973-й. Ч.3.
20.45 Реклама	19.15 На спортивной орбите	20.10 Худэвэгэй ажбайдал. О	19.15 Акцент	19.20 Футбол. Чемпионат мира. 1/4	00.00 «Урмас Отт с ...»
20.55 Буряд орон	20.30 Республиканские новости	20.55 Реклама	19.30 Выборы-98. Кандидаты в НХ РБ.	21.30 Вести	01.00 К-2 представляет
21.25 Программа передач	Россия	21.00 Сагай хурдэ. Творчество златоукзенца Э.Манзарова	20.10 Мир женщины	21.30 Вести	01.55 Яблони в цвету. Вечер памяти композитора Евгения Мартынова
21.30 Вести	21.25 Программа передач	21.30 Вести	20.30 Республиканские новости	22.00 Подробности	АРИГ УС
22.00 Подробности	Россия	20.45 Реклама	20.30 Республиканские новости	22.15 Санта Барбара	20.55 Реклама
22.15 Санта-Барбара	21.25 Программа передач	20.55 Реклама	20.30 Республиканские новости	22.05 Аншлаг	18.25 Программа тюнинга
23.15 Фильм «Я свободен, я ничей»	22.00 Подробности	21.00 Вести	20.45 Реклама	23.15 Сам себе режиссер	18.40 Буряткар. Горизонты сознания
00.50 Вести	21.30 Подробности	21.30 Вести	20.45 Реклама	23.45 Городок	18.40 Реклама
01.20 Дежурная часть	22.15 Санта-Барбара	21.45 «Санта-Барбара»	20.55 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	Россия
01.35 Сибиревый туман	23.15 Телесериал «Развязка петербургских тайн»	22.45 «Развязка петербургских тайн»	20.55 Реклама	23.05 Социальная драма «Делай раз»	18.25 Старая квартира. Год 1973-й.
02.15 Авто-шоу (до 02.45)	00.40 Вести	23.45 Агата Кристи. Пуаро	20.45 Реклама	23.05 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	Ч.3.
16.00 - Любишь - смотри	01.45 Вести	00.45 Вести	20.45 Реклама	23.45 Городок	01.00 К-2 представляет
16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	01.10 Вести	01.15 Дежурная часть	20.45 Реклама	23.30 Мир номер ноль	01.55 Яблони в цвету. Вечер памяти композитора Евгения Мартынова
16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	01.55 Горчая десятка	01.30 Живая коллекция	20.45 Реклама	23.45 Городок	АРИГ УС
16.35 Диск-канал	16.00 Любишь - смотри	16.00 Любишь - смотри	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
17.00 ТСН-6	16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
17.10 Дорожный патруль	16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
17.20 «Благая весть»	16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
17.50 Музыка кино	16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
18.00 Т/с. «Дежурная аптека 2» 33 с.	16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	16.10 Ариг Ус - детям: м/с «Головокружительные приключения Билли и Теда»	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
18.30 Катастрофы недели	17.10 Дорожный патруль	17.10 Дорожный патруль	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
19.00 Музыкальный подарок	17.20 Т/с. «Аляска Кид» 18 с.	17.20 Т/с. «Аляска Кид» 19 с.	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
19.15 Нон-стоп-лист	17.50 «Благая весть»	17.50 «Благая весть»	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
19.20 Спорт недели	18.20 Т/с. «Дежурная аптека 2» 34 с.	18.20 Т/с. «Дежурная аптека 2» 35 с.	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
19.55 Найл рекордам	18.55 Муз. подарок	18.55 Муз. подарок	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
20.25 «Мини»	19.10 Нон-стоп лист	19.10 Нон-стоп лист	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
20.30 «Восточный экспресс»	19.15 Т/с. «Рабыня Изaura» 1.2с.	19.15 Т/с. «Рабыня Изaura» 3.4 с.	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
20.45 Нон-стоп-лист	20.30 «Восточный Экспресс»	20.30 «Восточный Экспресс»	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
20.50 Дорожный патруль	20.45 Нон-стоп лист	20.45 Нон-стоп лист	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
21.00 Ариг Ус - детям: м/с «Пастушка и трубочист»	21.00 Ариг Ус - детям: м/с «Пастушка и трубочист»	21.00 Ариг Ус - детям: м/с «Пастушка и трубочист»	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
21.30 «Восточный экспресс»	21.30 «Восточный экспресс»	21.30 «Восточный экспресс»	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
21.45 Нон-стоп-лист	21.45 Нон-стоп лист	21.45 Нон-стоп лист	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
21.50 Скандалы недели	21.50 Ток-шоу «Акулы политика» - Лев Рохлин	21.50 Ток-шоу «Акулы политика» - Лев Рохлин	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
22.50 Клин Иствуд в вестерне «За пригоршню долларов»	22.45 Дет. сериал «Тайны отца Даулинга» 27 с.	22.45 Дет. сериал «Тайны отца Даулинга» 28с.	20.45 Реклама	23.50 Криминальная комедия «Как повысить уровень жизни» (США)	18.25 Программа тюнинга
7.12-7.00 Радио «Земля родная»	6.45-7.00 Информация, объявления	7.12-8.00 «Выборы-98». Кандидаты в депутаты Народного Хурала республики	6.12-7.00 Программа «Утро Бурятии»	6.12-7.00 Программа «Утро Бурятии»	7.12-8.00 Программа «Амар Мэндэ, минин Буряад орон» - «Утро Бурятии»
7.12-8.00 «Короткой строкой»	7.12-8.00 «Выборы-98». Кандидаты в депутаты Народного Хурала республики	7.12-8.00 «Выборы-98». Кандидаты в депутаты Народного Хурала республики	7.12-8.00 «Выборы-98». Кандидаты в депутаты Народного Хурала республики	7.12-8.00 Программа «Утро Бурятии»	7.10-7.15 Информация, объявление
19.12-19.20 Дневной выпуск новостей	12.00-12.10 Дневной выпуск новостей	7.15-8.00 Программа «Мэндэ амар, минин Буряад орон» - «Утро Бурятии»			
19.12-19.20 «Выборы-98». Кандидаты в депутаты Народного Хурала республики	19.12-19.20 «Выборы-98». Кандидаты в депутаты Народного Хурала республики	19.12-19.20 «Выборы-98». Кандидаты в депутаты Народного Хурала республики	19.12-19.20 «Выборы-98». Кандидаты в депутаты Народного Хурала республики	19.12-19.20 «Выборы-98». Кандидаты в депутаты Народного Хурала республики	8.10-9.00 Информационная программа «Черда. Сегодня. Завтра».
19.12-19.20 «Алтан зула». Передача для детей	19.12-19.20 «Радиобиблиотека»	19.12-19.20 «Радиобиблиотека»	19.12-19.20 «Радиобиблиотека»	19.12-19.20 «Радиобиблиотека»	8.10-9.00 Литературно-художественная программа «Алтаргана»
19.40 Республиканские известия (на выступки на дvc. яз.)	19.40 Республиканские известия (на выступки на дvc. яз.)	19.40 Республиканские известия (на выступки на дvc. яз.)	19.40 Республиканские известия (на выступки на дvc. яз.)	19.40 Республиканские известия (на выступки на дvc. яз.)	19.01-20.00 Радиожурнал «Степные галогчи за пог. а»

**XVII ЖАРАНАЙ ШОРОЙ ШАРА БАР ЖЭЛ
(1998-1999 ОНУУД)**
ЗУНАЙ ДУНДА ШАРА МОРИН ҮАРА

Гарагай 2-то шэнын 5
(июнин 29).

Улаагшан хонин, З хүхэ мэнгийн, огтогойд нуудалтай үдэр. Лусууд буудалтай үдэр. Бурхандын мүргэхэ, бурханай ном шудалха, үзэгээ нураха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, даллага абаха, лусууд тахиха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлийн бүтээхэ, буян үйлээхэ, гүрэм уншиулха, эм залаха, шинэ гэр бариха, үхэр андалдаха, бурханай үхэр андалдаха, өнө, тарин бүтээхэ, цүхэддэе суглуулха мэтын үйлчилүүдээс үйлчилүүдээс. Гэбэшье модо отолхо, сабшаха ажалхадаар арсаха, наха барагшын хэргээ үйлээхэ, нүүхэ, шинэ газартад бууса түхээрхэ, хубсаана эсхэхэ, шинэ хубсаана үмдэхэ, газар хахалха, шуна ханаха, төөнхэхэ, нохой тэжээхэ, нохой үгэхэ, худалдаа паймаа хэхэ, үбш аргалх, тэнгэри тахиха, худаг, нубаг малталах, широй шулуун хүдэгжэхэ, хариулга хэхэ мэтын үйлчилүүдэе сээрэхээр. Энэ үдэр хүнэй үнэ абавал, энд барааны үнгээс хайжарха.

Гарагай 3-да шэнын 6
(июнин 30).

Шара бишэн, 2 хара мэнгийн, үханда нуудалтай үдэр. Бурхандын мүргэхэ, сабшаха, тэнгэри тахиха, лүн абаха, лусуудтаа үргэл үргэхэ, аршаанаар угааха, мори, сар нургаха, гэрэй нуури табиха, гар бариха, пүрбийн, ваджрын (очирой) хариулга хэхэ, эм нийтуулха, модо нуулгаха, шинэ нийтэгээ түбүнхэхэ, дасанай (дуганай), сабргын нуури табиха, ном номнохо, тэрчиний шагнаха, наха утадхалгын хэргээ, сэсөг тариха, шомгээ үзүүдэлэхэ, ада шүдхэр дарааха, хараал сараха мэтын үйлчилүүдээс үйлчилүүдээс. Зүгээр ехэ уха гаталха, хатуу газар номгоддохго, агааха,

Бүряад лигэ	5	6	7	8	9	10	11
Европын лигэ	29	30	1	2	3	4	5
Гарагай Нэрэ Үдэр	Дадаа Нээр Дараа покед.	Мягмар Марс Вторник	Лагба Меркури среда	Лурдэ Юпитер четверг	Басан Солнце пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгээ Үдэр	Улаагшан хонин	Шара бишэн	Шаргашан такхяа	Сагаан нохой	Сагаагашан гэхэй	Хадра хулагана	Хардгашан үхэр
Мэнгээ	Зхүүхэ	2хара	1сагаан	9улаан	8сагаан	7улаан	бсагаан
Жуудал	Огтогой	Улан	Уула	МОДОН	ХИИ	ГАЛ	ШОРОЙ

загана бариха, нубаг малталах, шуна ханаха, төөнхэхэ, тэнгэри, сахиуса тахиха, уйлаха, гасалха, нүни ябаха, гэрхээ хэргэлээ, мал хүнд үгэхэ, замдаа гараха, бэри буулгаха, наха барагшын хэргээ үйлээхэ, хубсаана эсхэхэ, шинэ хубсаана үмдэхэ, хубсаана оёхо, гоёлто хэхэ, хутага бүүлүүдэхэ, эм нийтуулха, хюмнаа абаха мэтын үйлчилүүдэе тобшхээр. Энэ үдэр хүнэй үнэ абавал, шэг шарайн үнгээс хайжарха.

Гарагай 4-дэ шэнын 7
(июнин 1).

Шарагшан тахяа, 1 сагаан мэнгийн, хада уулада нуудалтай үдэр. Бурхандын мүргэхэ, сабшаха, тэнгэри тахиха, лүн абаха, лусуудтаа үргэл үргэхэ, аршаанаар угааха, мори, сар нургаха, гэрэй нуури табиха, гар бариха, пүрбийн, ваджрын (очирой) хариулга хэхэ, эм нийтуулха, модо нуулгаха, шинэ нийтэгээ түбүнхэхэ, дасанай (дуганай), сабргын нуури табиха, ном номнохо, тэрчиний шагнаха, наха утадхалгын хэргээ, сэсөг тариха, шомгээ үзүүдэлэхэ, ада шүдхэр дарааха, хараал сараха мэтын үйлчилүүдээс үйлчилүүдээс. Энэ үдэр хүнэй үнэ абавал, наан ута болохо.

Гарагай 5-да шэнын 8
(июнин 2). Дүйсэн үдэр. Дасандаа Отошины хурал болодог.

Сагаан нохой, 9 улаан мэнгийн, модондо нуудалтай үдэр. Бурхандын мүргэхэ, бурхан, сабшаха, тэнгэри, лусууд тахиха, хэшэг буян уриха, даллага абаха, сан табиха, балин үргэхэ, тантрын тарни ушиха, балтуу үргэтуу номгоруулха, хариулга хэхэ, хулагай дээрээ дарааха, дайсаные номгоддохго, аршаанаар бэсэг арюудхаха, шажанай һайнцэр хэхэ, наха утадхалгын ном уйшуулха, дасанай (дуганай), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлийн бүтээхэ, тэрэниие

бүтээхэ, юумэ худалдаха, тангаригаа болоулха, дайсаные номгоруулха, номий үгэльгэ үгэхэ, эд хуряаха мэтын үйлчилүүдээс үйлчилүүдээс. Гэхэ зуурахани шүхэд болохо, хубсаана эсхэхэ, хюмнаа абаха, үрэх тариха, замдаа гараха, суглаа зарлаха, түрэ найр хэхэ, үхижүү худалдаха, багашуулын оидо тээшээс ябуулха мэтын үйлчилүүдээс хориултай. Нана барагшын асуудалаар дасанцаа хайдаха шуухалдаа. Энэ үдэр хүнэй үнэ абавал, наан ута болохо.

Гарагай 6-да шэнын 9
(июнин 3).

Сагаагшан гахай, 8 сагаан мэнгийн, хийд нуудалтай үдэр. Бурхандын мүргэхэ, бурхан, сабшаха, тэнгэри, лусууд тахиха, хэшэг буян уриха, даллага абаха, сан табиха, балин үргэхэ, тантрын тарни ушиха, галзуу үргэтуу номгоруулха, хариулга хэхэ, хулагай дээрээ дарааха, дайсаные номгоддохго, аршаанаар бэсэг арюудхаха, шажанай һайнцэр хэхэ, наха утадхалгын ном уйшуулха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, хубсаана эсхэхэ, эм

найруулха, тарааг бэрихэ, айраг халааха, баанаа бусааха, замдаа гараха, худалдаа наймаа хэхэ, хюмнаа абаха мэтын үйлчилүүдээс үйлчилүүдээс. Харин нүүхэ, үрэх тариха, улай гаргаха, намга абаха, наана барагшын худалдах, шинэ газартад бууса түхээрхэ, сангарил хураха, маани сахиха, газар малталах, зураг зураха, бөөгэй хэрэг эрхилхэ, худаг малталах, багшада шаби боложо орохо, тээрэе бариха, суглаа зарлаха, тангариг үгэхэ, бэлэг үгэхэ, бэлбэхэн хүнүү бузарт «зуураха», хүнүү хэрбөх гаргаха мэтын үйлчилүүдээс сээртэй. Энэ үдэр хүнэй үнэ абавал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 7-до шэнын 10
(июнин 4). Бадмасамбаавын түрэхэн үдэр.

Хара хулагана, 7 улаан мэнгийн, галда нуудалтай үдэр. Лусууд буудалтай үдэр. Морин нарада хулагана үдэр тудахадаа, тээрүүд гэхэ, али харшалданаа удхатай юм Гэбэшье Бадмасамбаавын түрэхэн үдэр нэн хойнон ариоудхалай ён бүтээгээд, буян үйлэдэжээ үнжэхээр юм бээс.

Гарагай 1-дэ шэнын 11
(июнин 5).

Харагшан үхэр, 6 сагаан мэнгийн, шоройдо нуудалтай үдэр. Бурхандын мүргэхэ, мандал табиха, бурхан, сабшаха, лусууд тахиха, хэшэг уриха, даллага абаха, нүүхэ, шинэ газартад бууса түхээрхэ, хадаг табиха, хурим түрэ хэхэ, үхижүү үгааха, наанаа ханаха, төөнхэхэ мэтын үйлчилүүдээс сээрэхээр. Энэ үдэр хүнэй үнэ абавал, наан ута болохо.

Гарагай 6-да шэнын 9
(июнин 3).

Сагаагшан гахай, 8 сагаан мэнгийн, хийд нуудалтай үдэр. Бурхандын мүргэхэ, бурхан, сабшаха, тэнгэри, лусууд тахиха, хэшэг буян уриха, даллага абаха, сан табиха, балин үргэхэ, тантрын тарни ушиха, галзуу үргэтуу номгоруулха, хариулга хэхэ, хулагай дээрээ дарааха, дайсаные номгоддохго, аршаанаар бэсэг арюудхаха, шажанай һайнцэр хэхэ, наанаа утадхалгын ном уйшуулха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, хубсаана эсхэхэ, эм

ЧИНГИС ХААНЫ ХҮН БЭЭЗ ОЛОЖО, ЭНЭ ТУБИНДЭ ТҮРЭНЭН ТУХАЙ ДОМОГ

Чингис хаанай эсэгэ хадаа ехэ баян, хэдэн түмэн сэргэгтэй, уг гарбалаараа үндэр түрэлтэй хаан байсан гэхэ.

Наанатай болонон хойноо залуу басагаа нийтэй зарсанаа хандаба: «Би хаанай һамган болоноор мүннээ болотор үбгэнтээс хоноогүй байналаа, хээсээ эсэн хаантаяа уулзажа, сэдэхээс ханаха хүн гээшбийб. Юрэдэе, энээн тухай хөөрөлдэжээ үгүйш», - гэжэ гуйбаа гэхэ.

Хаанай һамган болонон залуу басагаа нийтэй зарсанаа хандаба: «Би хаанай һамган болоноор мүннээ болотор үбгэнтээс хоноогүй байналаа, хээсээ эсэн хаантаяа уулзажа, сэдэхээс ханаха хүн гээшбийб. Юрэдэе, энээн тухай хөөрөлдэжээ үгүйш», - гэжэ гуйбаа гэхэ.

Зарсаны уданышгүй ержэхээсээ үнс хадаа, зүгээр үглөөдөр үдэшшийн наранаар хаанай хоёрдохи гархээ гарахадаа, хаяагаараал хаража болохош».

Хэлэхэн сагтанс үбгэннөө харан гэхэдэйн, хаанай бүрэн наранай алтан тухагаар хүрээлгэхээндли, толгой дээрэн дүүлэхэндийн баараха байнаад үзэгдэхэ, тийнгээжээ ушаргүй ехээр үзэглэжэ, үзэглэхэ зосоогоо залъбарба - «нинээ зиндаатай хаан эзэнтээс хоногий хэрэг һанажа

байхадаа ялан өмс гээшбийб» гэжэ бээз эзмэлбэ гэнэ.

Уданышгүй хаанай бага хатан хээлтий болбо гэжэ элирбэ. Энэ ушарын мэдэхэн хаан ехэ сухалдаба, тийнгэхэдэн бөө шүхэрлийн абарал буулгахан ха: «Ши дэмьи бү уурла, шиний бүлэдэш бурханай зарлигаар тусгаар мэнгэтэй, хүн түрэлтэнд үзэгдэгэгүй айхабтар сэсэ мөргэн ухаатай, арад зонюу суурхуулха амаргүй ехэ баатар хүбүүн түрэх байна. һамганийгaa ариоуп сэбэр гү, али һалихай ябадалтай байнааень бэсэрээ мэдэхэн бээшээ».

Сагай ерхэдэ, нүгэлгүй наангийн сэбэр хатанийн парайлаад бээз. Нилха парай хүбүүниийн бөөгэй айладан соо мэнгэтэй, иодаргаа соогоо өвлийн шуна бажуунаан, зүриу шарайтай, хадар шанга хоолойтой (шара ногоон иодэтэй гэжэхрхимээр байна) Тэмүүжэн гэжэ иорзтэй Шэнгэн гэжэ алдаршанаан хүбүүн Монгол орондо мүндэлэн сутай.

Энэ домог 1949 оной үзэл наагаса
Очирой Базарай нүхэдтэо
хоорэйнен хадуужа баан
ЗЫДРАБЫН Батамунхэ.

Улаан-Үз, 1998 он.

Нютаг нэрэнүүд тухай

ҮРГЭН БАЯН АГА, ОНОН

Үргэн баян Агын тойрогой нютаг нутагнуудай, хадаа уулануудай, гол горхонуудай иэрэнүүд ямар хэлэнүүдээс үндэхтэйгээ гэхэн ондоондо онамажа бии. Эндээ зарим иэрэнүүдэйн үдх тухай дурдахамнай.

АГА. 1. Хуушан монгол хэлэндээ «Агуула гэжэ хадын 8 эзэдэй юрчинхы иэрэ», мүн «эхинэр зонийн юрчинхы дээрэн иэрлэхэн үгэ».

2. Эвенк хэлэндээ «ой модотойш ногтаг талаа».

3. Түүрэг хэлэндээ «аха, дарга, эзэн»

4. Яхад хэлэндээ «аба гү, али аха».

АГША. Түүрэг хэлэндээ «ак-сагаан», ша(са,су) - унан, сагаан унан.

АЛХАНА. Буряад хэлэндээ «аалээ шубуулай» иэрэ. Алихан Эл - хана байгаад, һүүлдээнь Алхана болонон түүхтэй.

АРГАЛИ. Буряад хэлэндээ «хадын зэрлигтэхэ».

Захааминай аймагай Хамни нютагай 230 жэлэй ойдо

АЖАЛЛААН ЖЭЛНҮҮДЭЭ НАНАН...

Урданаймийн Хамниин совхозын 4 колхозооб байгуулагдахан юм. Нэрлэхэдэ, Хамниин «Калинин», Хуртагын «Молотов», Бүргэн «Ленин», Хасууртайн «Улаан-Баатар». Эдэнэр сүг хамтаржа нийлэхэдээ, гол түлэб 65088 гагазартай, 4794га хахалдаг газартай, 12432га харюултын газартай, 3210га сабшалантай, бэшнэй ой модон, үн намаг. Мүн тиихэдэ 6200 збертэ малтай, энээндээ 2000 үнээн, 11500 толгой хонин, 5500 эх хонин, 980 толгой адуун, 61 трактор, 45 автомашин, 17 таряанай комбайн, 8 силос дарадаг комбайн, 30 сеялкэ, 20 плуг болон худээ ажыхын бусад техникэтай юн. Аймаг соогоогээ томо, баян гэдэгшэ ажыхы байна юм даа. 2220 зонтой, тэрэнэйн 610 хүнинь худэлмэришэд байха.

1951 ондо хүрэш Хуртагын «Молотовой» колхоз манай Хамниин колхозтой нэгдэжэ, Сталинай нэрэмжээ колхоз бии болонон юм. Харин нүүлээрнэ 1957 ондо зэрэлээд байна. Бүргэн «Ленинэй» колхоз «Сталиней» нэрэмжээ колхозтой нийлэжэ, «ХХII партсъезд» гэхэн нэрэйтэй томо колхоз болгодонон байна. Нүүлдээ 1972 ондо энэ колхоз совхоз боложо хубилгагдаа.

Үйлдэбэрилдэг продукциа дунда зэргээр жэл бүри 6700 центнер мяха, 12200 центнер нууц, 340 центнер нооц гүрэндэ тушаадаг юн. Гэхэтэй хамта хартаабхаа, огородой элдэб янзын ногоон эдээз элбэгээр тариадаг байгаа. Тэрэ угзэрэн үедэ ажахыемний олон хүнүүд хүтэлбэрилэгээшээ. Нэрлэбэл, миний мэдэхээр, 1952-55 онуудта Хамнида Доржиев Цыденжап Амуревич, Доржиев Гомбо Бадмаевич гэгшэд анхаа түрүүнтүрүүлэгшээр ажаллаан юмдээ. Хуртагада Цыренжапов Цырен-Доржи Ринчинов, Дамбаев Арсалан Булсуевич, Дареев Цырен Дареевич. Бүргэдэ Батуев Бадма Байрович, Дугаров Бадма Дондокович, Соктоев Будажап Соктоевич. Хасууртайда Дашиев Норбо, Соктоев Пошолой Тугутович. Эдэхүүнүүдажахынуудаа үндэрдээдээ зэргэдэх хүтэлбэрилээгээшээр жалдсан.

1955 ондо Хубанов Борис Бадмаевич гэж хүн Зэдийн комбинадта худэлжэ байнаа 30 мянгатанай тоодо оржээ, тэрэжэлээ 1964 он болотор колхозын ударидаа юн. 1964-67 онуудта Михеев Николай Батовчигчургуулэгшээр жалдсан. Саашань он жэлнүүдээ харахада, Хамаев Юрий Семенович (1968-75), Доржиев Очиржап Цыбижапович (1975-76), Ванкьеев Жигжит Цындеевич (1977-85), Моролдоев Алексей Цыренович (1986-88), эгээ нүүлдэх хубилган шэнэдхэлгүүн чөнүүн урда тээ Соктоев Владимир Будажапович совхозоо.

Зой директорээр ажаллаа. Мүнээс энэ хүмийн Захаамины аймагын толгойлж байна.

10 жэлэй дунда нүргүүлийн 280 нууритай байсан 1958-65 онуудта баригдаа юн. Хамниин тохондо ехэ барилганууд 1966 ондо аяар 1975 ондо үргэл-

зийн директорээр ажаллаа. Семенович, Соктоев, Хамаев Будажап Соктоевич, хонишон Цыбиков Санжа Банзаракцаевич гэгшэд болоно. «Ажалайшэн зоригтой түлээ», медаляар шагнагдаан нүхэд олон бии. Ажалай Алдар Солын II, III шатын орденуудаар хонишон Базарова

тан, Дондоков Владимир Дареевичтэн хододоо ажалай үндэр дүнгүүдээ туйладаг байгаа. Викулин Иван Васильевич дайнай үедээ 8 нараа соо Ленинградай блокададаан байна, нүүлдээн колхоздоо тракторай бригадын бригадираар, комбай-

хугасаадаан нютагаадаэрэ үргэжэ, хүндэтэйгээр худэлжэ гаранаан гэжэ тэмдэглэлтэй. Пошолой Тугутовичнилээдуудаан партиин эхин эмхин секретаряар ажаллаа.

Механизаторнууд Викулин Иннокентий Поликарпович, Шагдуров Иннокентий Дамдинович, Банзаракцаев Норбо Цыбикович, Соктоев Санжижап Пагбаевич, Хандуев Бадмажап Цыбикдоржиевич, Цыбиков Намсарай Цыренович, Батуев Ринчин Гуржалович, Гомбоев Александр Будаевич, жолоошод Цыренов Валерий Дашижапович, Санжиев Владимир Хандажапович, барилгашад Намдаков Лупсан Намухинович гэгшэдэй нэрэнүүд Хамниин нууринаймийн 230 жэлэй тэмдэглэгдэжэ байхада дурдагдаахал байха..

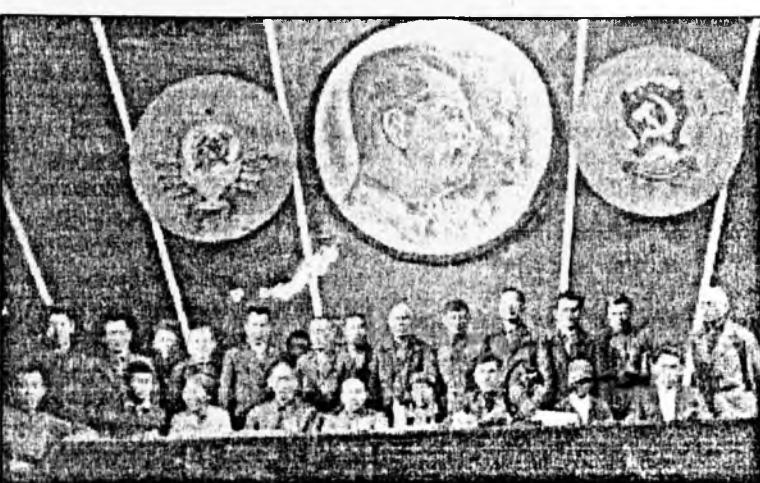
Хүндэтэй нютагаархид, үндэр нахатайшуул, би энэ тэмдэглэл соогоо нийн худэлжэн уладыг дууцан тоолож шадабагуйб. 1930 ондо хойшинаан соогоо колхоздо нийн худэлжэн зон олон. Жэшээн, Цыренова Ханда, Цыдыповын Цыпыл Хандажап хоёр, Дамбаева Дулма, Абидуева Цыремпил, Соктоева Долгор, Цыденов Аюша, Ринчинов Жамнин, Ринчинов Бальжин Бадмаевич, Попов Терентий Степанович, Шангин Семен Филиппович, саашань бэшээ хаа, олон даа. Хэниие нэрлээгүйб, муу бу наанаарайт.

Түгэсхэлдээ 230 жэлэй нийндэрээр Хамниин нютагайгаа хүн зониине бултын ямаршаад, аза жаргалтай, баян тарган, ябаял даа гэхэй байнаа.

П. БУЯНТУЕВ,
ажалай ветеран, Хамниин нууринда олон жэлэдэх хүтэлбэрилэгшээр ажаллаан.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ:
сомоний соведэй түрүүлэгшээ Петэр Хандажапович
Буянутуев; наалишадай республиканска зүблөнэдээ 1937 ондо хабаадагшад (хөөрдхи зэргэдээ зүүн гархаа табадахинь түрүүлэгшээ Цыденжап Амуревич Доржиев, нуугшадай дунда баруун гархаа наалишадай зүблөнэ (1957 он);
Хасагууд (баруун гархаа) Иван Павлович Викулин, Терентий Степанович Попов, Евлампий Гаврилович Назимов.

Зурагууд архивын аттаваа.

жэлнээн юм. Тиихэдээ 3 отделенидээ клубууд, спортзал, 20 автомашина багтаахаа гараж, МТМг.м. баригдаан юм. Хамниин дээрээ 300 толгой малай дал, хүүгэдэй саад, конторо, бани, хоёр байратай 10 гэр тэрээ жэлнүүдэх баригдаан юм.

Манай колхоз, совхозоо буряад, ород, татаар, немец, хитад, Монгол яланай зонууд эбтэй эзтэйгээр худэлжэ, ажалай үндэр амжалтануудыг туйладаг байгаа. Совхоз жэл бүри опзо орштой, мүнгөөр дутажаа байгаагүй. Ажалай амжалтаа туйлахаа, гүрэнэй үндэр шандада хүртэөшэд олон байна. Нэрлэбэл, хонишон Норбоева Елена Ринчиновна, Ленинэй, Ажалай Улаан Тугай, Ханин барисаанай орденуудаар, олон выставын медальнуудаар шагнагдаанхай. Наалишадай Дашиева Сурма Дашиевна Ленинэй ордендо, олон медальнуудтаа хүртээн, маладуулагша Дулмаев Геннадий Долсонович Ленинэй, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденуудтai. Мүн лээ Ажалай Улаан Тугай орденоор түрүүлэгшээ Михеев Николай Батовчигчургуулэгшээр жалдсан. Саашань он жэлнүүдээ харахада, Хамаев Юрий Семенович (1968-75), Доржиев Очиржап Цыбижапович (1975-76), Ванкьеев Жигжит Цындеевич (1977-85), Моролдоев Алексей Цыренович (1986-88), эгээ нүүлдэх хубилган шэнэдхэлгүүн чөнүүн урда тээ Соктоев Владимир Будажапович совхозоо.

Вера Доржиевна шагнагдаан юм. Тиихэдээ Вера Доржиевна БурАССР-эй Верховно Советэй депутатадаар нунагдаан алдартай.

Ондо ондоо ажалнуудаа амжалтаа ехээр туйлаан холхознигууд, совхозой ажалшад ехэ олон. Жэшээн, наалишад Хандуева Бальжит, Дашиева Сурма, Бадмажапова Валя, Норбоева Прасковья болон бусадыг нэрлэхээр. Хонишод Цыренов Дашижап Цыбиковичэй, Базаров Георгий Галдановичай, Галданов Цырен-Дондок Хандуевичай гэр бүлэнэр жэл бүри эхэ хонин бүрийн 100-125 толгой хурьгаа абажа тэнжээдэг юн. Ухэршэд Дулмаев Геннадий Долсонович, Тогмитов Санжай Данзанович-

Андреевич банал олон жэлэдэх совхозын ударидаажаа байна. Дылгыров Дымбрый Махашаравич барилгашадай бригадираархудэлжэ, Хамниин совхозоо ехэ барилгах хүүлээн юн. Яньков Георгий Александрович, Шангин Василий Семенович, Шагдурова Валентина Аюшеевна, Ринчинов Николай Бальжинович гэгшэдэх Хамниин зон мүнээшье хүндэлжэ ябадаг. Партийн секретаряар Цыренжапов Дамдин Ринчинович, совхозой ахамад зоотехногээр Николаев Яков Аполлонович амжалтатай худэлжэн. Урданай бригадирнууд Соктоев Будажап Соктоев, Соктоев Пошолой Тугутович хоёр олон жэлэй

Чураалын түрээ

Нимбуевай түрэхөөр 50 жэлэй ойдо

ОСЕНЬ В ЕРАВНИНСКИХ ЛЕСАХ

Плач тайги обнаженной
По утерянным листьям
Ежегоден и прост.
Это осень.
На ладони гранитной гряды,
Ветру синей Еравны
открытой,
Бьется мной разведененный
костер.
Не желая так скоро угаснуть.
Как сильна материнская
кровь!
Словно зверя в родную
берлогу,
Гонит в край,
Где моя колыбель не качалась.
О Еравна,
Размах твоих крыльев широк.
Диковатой и резвой косуле
Пожелавшей тебя обижать
Мускулистые ноги изменят.
Тайны дебрей твоих
неприступны,
В гордой шире степей и лесов
Каждый камень и лист
Здесь на духе отчизны
настоян.
Этим утром прозрачен так
воздух.
Полифония гулкого неба
Стоголосым органом звучит.
Аромат ковыля,
Как печаль прошлогоднего
снега,
Летуч.
А природа вершил
Сердцу милый осенний обряд:
Ассонансы таежных долин,
Пантомима влюбленного
лося,
Крики чаек печальных над
Гундой,
Бег непуганных пестрых
косуль,
Источающих мускус
неслышино...
И в прозрачной тиши
Над лощинами стойбищ
белых
Слыши я голоса
Неувиденных предков своих.
Оживают они, словно я
Вызвать смог представление
света,
Словно говор людской,
Век назад отзывающий,
Возвращают распадки
хребтов
Смех гарцающих в седлах
парней,
Шум овечьих отар,
Звон чугунных стремян,
Крик детей у задымленных
юрт,
Звук матерчатых легких
гуттулов...
Все является мне
В приглушенной годами
беседе
Мудрых предков,
Ушедших из этих степей,
Не дождавшись меня,
Не дождавшись меня.
Плач тайги обнаженной
По утерянным листьям
Ежегоден и прост.
Это осень.
Мне сегодня светло и
печально.
Я пришел попрощаться
На год иль совсем.
Но сейчас
В сердце парня рождается
песня,
Словно иволга
Крылья свои расправляет.
Это будет осенняя песня,
И грусть
Прозвучит в каждой ноте.
Так поют длинногорлые гуси,
Над родными лугами кружась.
буду петь я.
Мне струны нужны,
Чтоб подыгрывать песне
своей,

Словно пряди
возлюбленной глади.
Где мой хур,
Тонкошней тоскующий
хур,
Что закопан в степи с
моим предком?
Где мой хур?
Песня бьется в груди,
Быть спетой желает
И щекочет уста.

ДЕВУШКА НА БЕРЕГУ БАЙКАЛА
Лежит упав на теплый
плес,
уснув под песнь волны.
А на щеках ее видны
Сухие русла слез.

ФОТОГРАФИЯ
- Дети, - сказал
фотограф, -
смотрите сюда, не мигая,
из этой дырочки круглой
вылетит птичка сейчас.
Дети старательно ждали,
но птичка не вылетала.
Годы прошли и войны,
фотограф-обманщик
умер,
а дети глядят со стенки:
где-же все-таки птичка?

ПЯТИСТИШИЯ

Придумать бы длинную
песню.
Идя за стадами,
Всю жизнь ее петь,
До самой могилы петь.
Потомкам в наследство
оставить.

В кошаре родился ягненок.
Он был белоснежен
И так беззащитен,
Что солнечный луч из прорехи
на крыше,
Как нож, полоснул по головке.

Тихо на заплаканные веки
Опустился тополиный лист.
Взял его, подумал я: «Неужто
Сердце человека так же
просто?»
И ответил сам себе я: нет.

• • •
Тем утром весенним,
Когда
Вдруг умер столетний
табунщик,
Меж ставен его пятистенки
Грачонок разбил скорлупу.

Так хорошо было в этот вечер!
Трогался переполненный
трамвай
Смеющаяся старая женщина
Подбирала на снегу
Пуговицы.

Мой дед выкашивал
Гектар травы на дюю.
Весной он умер.

НАМЖИЛ НИМБУЕВ СТРЕНЮЖЕННЫЕ МОЛНИИ

Я - внук его.
Эй, кто одолжит мне литовку?
Что зародил я
Перед чистым листом,
Как ребенок?
Словно заново жизнь
Разрешили начать

ПОЭТ (романс)

Дрожающими желтыми
пальцами
Захваченная изящно,
Сигарета заморская тлеет,
Испускает свой дух.
Взыбком тумане плавают
Медный загар Сингапура,
Табачных плантаций солнце,
Пальмовый аромат.
Сизые кольца тонут,
Алый зверек крадется.
Догорит, как фитиль, сигара...
Фитилим догорит сигара...
Заблагоухает на пепелище
Нежный цветок конета.

Я не узнал
Свое отражение в воде:
Где невзрачный застенчивый
юноша
Со слезящимися вечно
глазами?
Глядит на меня
Тонкомордый, нежный олень,
И рога его запрокинуты в
небо.
Где невзрачный застенчивый
юноша
Со слезящимися вечно
глазами?
Я сижу у таежной криницы
С живою водой.
Я по родине вдруг загрустил.
Я приехал из города
На запыленном автобусе.

СОН В ЛЕСУ

Сон чуден в гамаке,
Подвешенном меж кедров!
Разлапистые ветви,
Покой берегая,
Воюют с комарами.
Сквозной случайный ветер
С вершин Хамар-Дабана
баюкает гамак.
В воздушной колыбели
Сон возвращает детство...
Слезинки незаметные
Скупое солнце сушит.
Проказливая белка
Орехами кидается,
Не попадает никак.

У КАРТИНЫ ЛЕВИТАНА

Пронзительное золото
листвы -
Как вкус воды в
серебряном кувшине.
В пруду мерцает терпкое
вино,
Настоянное на медовых
травах.
Неубранные рыжие
стога
Хранят в себе пахучий
образ лета.
Леса стоят печальные и
строги.
Полны вспоминанием
неясным
О клейкости зеленой
первых почек...
Осенняя шемящая
душа,
На кисть творца
попавшаяся вдруг,
Томится в светлом
ожиданье чуда:

Магическое слово
произвучит -
Холст обретет и
пространство и время,
В лицо повеет
свежестью осенней,
Редеющие кроны
вскользнутся,
Проснутся и запахнут
иммортели.
Продрогший лист меж небом
и землей -
Скупой мазок багряно-
желтой краски -
Припомнит вдруг, что он
листок осины,
И свой полет прощальный
совершит.

РАЗГОВОР С ВЕКОМ

Я - XX века бурят,
Скотоводов безвестных
потомок.
Надо мною горят

ПОЗДЭЙ ДУРАСХАПДА ЗОРЮУПЛЯГДАН...

1. Намжил Нимбуевай түрэхөөр 50 жэлэй ойдо зориулагдан, ээлжээтэй номын *häяхан хэблээнээс* гарала. «Шүдэрэлгээн сахилаан» гэжээ циклээн гадна «Лимбын аяланууд» («Мелодии лимбы») гэхэн цика номой эхинээ табигдаа. Урдань хаанашье гараагүй шүлэгүүд орохон байна. Гадна Мэри Хамгүшевагай оршуулжан шүлэгүүд номой гурбадахи хубине эзэлээ. Тийхэдэ «Дурдалганууд. Зориулганууд» гэхэн будээгээ Владимир Липатовай, Баир Дугаровай, Анатолий Байгородинай, Есүгий Сындуурай, Евгений Юшинай, Баир Жигмытовэй мурнүүд толилогдоо.

«Түрээнд үдерөврши, Намжил» гэхэн тон аудаахан, өөрсэ язын оролт үз Виктор Костригин бэшээ. Сагхаа урид наха бааран, Намжилай эзгийн нюатгай хубуун Виктор Нимбуев, поэт Владимир Липатов гэгшэд тус номын согсолон бүридээв. Залуухан Намжилай дүрье отгортойн сэнхирээ бултайлан мэтээр бурхан зурагд үрэн зурааша Николай Дудко зурахга, поздэй эжидэ бэлэглээн байгаа. Намжилай шүлэгүүдэе уншаад, хойто түрэлдээ мордонон поздын зурааша өөрнхийэр дороруулаа гэжээ ойлгохоро. Тэрэ зурагай буулгабарий номийн гадарын шэмэглэнэ.

Энээжээн ном худалдаанд гарахадаа, баал түргэн тарааша гэжэ нанаахаар. «Улзы» гэжэ ОАО энэ номын гаргаха хэрэгтэ туналлаа.

2. Намжил Нимбуевай түрэхөөр 50 жэлэй ойдо зориулагдаан хэмжээ ябуулганууд эдэ үдэрнүүдээ үнгэрж байна. Дурдалын дулаахан үдэш библиотекээ болоо нэй.

Июниин 15-да Х. Намсараевай нэрэмжэтэй Буряад драмын академичесэ театрга дурсахаалай ехээ үдэш болоо. Бүмбэгийн мухариха зайдий болотор олон зоной сутларханын Намжил Нимбуевай поэзийн удха шанарые бодотоор гэршэлээ гээшээ.

Нимбуевтанай бүлэнх эх нүхэр Виктор Костригин библиотекээшье, театрташье болонон үзүүлчүүдээ спектаклийн нариулаа.

Дурсахаалт үзэшэн найханаар, зоной зүрхээ сэдэхэлдээ дүлэ бадармаар үнгэрж хэрэгтэ олон зон хабааданай байна. Уран зурааша-шэмэглэгшээ Валерий Круглов, «Три-С» фирмийн ажалтан Светлана Будашкева (үнэтэг 10 соносонхол хэжэгтүү), фотограф Вячеслав Урбазаев (слайднуудын бүтээгээ), спонсорнууд Цырен Доржиев, Дамба Дамбаев, Лидия Цыбикжапова, Чимит Банзатов, Баир Банзарон болон бусад олон нүхэд өөнхдээ ооңдынгүү хубитые оруулаа гээшээ.

Үшээ нэгэ онсоолхо зүйл гэхэд, «АЗАБТ» театр-студиин режиссернууд Татьяна Смирнигина, Игорь Григорук гэгшэд Намжил Нимбуевай шүлэгүүдээр тусхай зүжэг бэлдээн байгаа. Уран шүлэгэй амийе пластикин аргаар харуулжинийн угах нонин. Энэ бүлэг нёдондо уласхоорондын конкурсын лауреат болонон байгаа. Мүнөө тус зүжэгэе уласхоорондын конкурсад абаашаха гэжэ байна.

М. ДАНИЛОВА.

Намжил Нимбуев

Залуу наан - залитай уел:

ДЭЭДЭ НҮРГУУЛИИН НУУРИ ТАБИГДАА

А ГА тойрогийн Могойтын аймагийн түб нуурийн тэгэн дунда уралан гоёон маягаар баригдаан гурбан дабхар, томо байсан гэр холбоо тобойж харагдадаг. Тэндээр урдань партиин райком байрладаг юм Ѽэн.

Мүнөө зургаадаих жэлээ тэрээр гэрье Зүүн Сибирийн технологическа университетийн эхин курснуудай факультет зээлий. Агын округто дээдээ нүргуулийн эхин гуламта эндээ табигданхай гэжэ зон тоолодог болон хойд. Дэлгүүрэй харилсаанай ён гуримда орох болоходоо, хүдөөгий үхижүүдэй мүнгэл алтанай хомордоон ушараар холын хотоо город ошожоо, дээдээ нүргуулинуудтаа орохон хүшэр болонон гээд мэдээжэ. Энэ талаар ехэс асуудал гаранаан байна. Тииэмжээ 1992 ондо технологическа институт (ВСТИ) ба тойрогийн захирагаан хоёр тусхай хэлсээ баталжа, дээдээ нүргуулийн курснуудай эндээ байгуулжан гээшэ. Уланьшьеугийн удаадаих жээлын Буряадай хүдөө ажахын институт мүн лэх хабаадалсажа, факультет ишээн байна. Тиигэж энэ хоёр дээдээ нүргуулинуудай бага шатын курснуудай факультет (ФМК) тогтоогдоо бэлэй. Тусхай мэргэжэлэй багшанаар шие олдоо Ѽэн. ФМК-гай деканаар технологическа эрдэмийн кандидат, доцент, Зүүн

Сибирийн технологическаа университечтээ ажаллахаа байна. Батоев Добчин Батоевич гэдэг эдбхитийг хүн томилогдоо. Улаан-Үдийн худеэ ажахын дээдээ нүргуулийн ажлагша багша, экономическая эрдэмийн кандидат Б.Ширяев, Амарай областийн захирагаанай экономикийн таагай даргын орлогшо байна, эрдэмийн кандидат Ц.Дамдинов, Шэтийн багшанарай дээдээ нүргуулийн доцент түүхийн эрдэмтэн М-Б Гармаев гэгшэд уригдаан юм. Тиихэдээ нютагай нүргуулийн багшанаар А.Кулгырова, З.Цыбенова, Б.Норжилов, А.Цымпилова болон бусад эзэдэй предмедүүдэй заахаар ажадаа батваа Ѽэн. Энэ угээрэйн хугасаа соо нуралсалай материалыно-техническээ хэрэгсэл болон бэшэ олон зүйлэй онын тухеэрэлгэнүүд ажадаа асарагдаа юм.

Мүнөө ўедээ 24 мэргэжэлээр нуралсал ябуулагдана. Тэдэнэй угaaаа ехээр сэргэгдэдэг мэргэжэлнүүдэйн гэхэдээ: «технология продуктов питания»; «машины и аппараты пищевых производств»; «бухгалтерский учет и аудит»; «программное обеспечение ЭВМ» г.м. Зургаан жэл соо технологическаа университетийн факультетдээ 186 оюутан эхин шатын бэлэдхэл гаранаан байна. Тэдэнэй түрүүшүүхидэй эндээ хоёр жэл нураад, саашадаа Улаан-Үдэ ошожоо, университетийн гээшэ. Наяань

курсаа эрдэмээ үргэлжлүүлээд, мүнөө дипломуудые абанхай, ажаллахаа эхилэнхэй.

Харин хүдөө ажахын академийн эхин курснуудые 223 оюутан дүүргээд, гол нүргуулидаа экономистнууд, агрономууд, инженернүүд боложо гараахаа байна.

Үнгэрэгшэ нуралсалай жэлээ Буряадай финансово-кредитнэ коллежтой хэхэн хэлсээнэй ёнгоор юрист ба бухгалтер-экономист гэхэн мэргэжэлнүүдээ 9-дэхий классийн нүргуулжай үхижүүд абаадаа бэлэдхэл гаргажаа эхилэнхэй.

Агын ФМК-да нуралсал гаранаан оюутад саашадаа Улаан-Үдэ ошожоо эрдэмээ үргэлжлүүлжээдээ, найн бэлэдхэл эхин шатадаа гаранаай гэж тэмдэглэгдэнэ.

Университет болон академийн ректорадууд болон Агадаих деканат тус нуралсалай түбийн саашанхи хүгэлтийн асуудалнуудые алишье талаанаан гүнзэгжүүлэн шидхэхые эрмэлзээ. России Федерациин нуралсалай Министрээ 1998 оной январийн 19-ий N 84 Зарлигаар эхин курснуудай факультет хадаа Зүүн Сибирийн технологическаа университетийн Агын филиал болгон хубилгагдабаа. Энэний үшөө нэгэшатаар дээшэлгэдээ хадаа Улаан-Үдэ ошожоо. Тэдэнэй түлөө горитойхон бэлэдхэлэй ажадаа Улаан-Үдэ ошожоо. Наяань

сагтаа эндээ диплом үгэдэг болохонь гээшэ. Энэ талаар багшанарай мэргэжэл шадабари хүснэгтээ хүрээндээ байхай Ѽотой. Тииэмжээ эндэхийн багшанаар эрдэмээ эршэмтэй дээшэлүүлжье оролдоно. Мүнөө хоёр мэргэжэлтэд - З.Цыбенова,

А.Кулгырова гэгшэд аспирантура түгэсчээд, диссертациинуудаа хамгаалхаяа байна. Ушее хоёр багшанаар ерэхэй жэл эрдэмийн зиндаае үнэншэлхэ түсэбтэй. Ушее арбаад шахуу багшанаар аспирантураад оронхой, тусхай шэнжэлэлгүйн ажадаа ябуулна. Курган хотын хүдөө ажахын академийн кафедры даажаа олон жэл хүдэлхэн техническээ эрдэмий доктор Ч.-Д.Жамьян, фермер, хүдөө ажахын эрдэмийн кандидат, мэдээжэ агроном С.Б.Батомункин тухай хэлэгдэнэ. 4-5 жэлэй угээрэйн хойно бүхын багшанарайн хахад хубинь эрдэмий ишээ зэргэнүүдтэй болоод байхаа, тиихэдэйн бээс даагийд дээдээ нүргуули нээхэй тухай ябуулга хэхээр болохо юм хаа. Игэжээ филиалай директор Д.Батоев хэлэбэ Ѽэн.

Материалыно-техническээ баазаны үлам найжарха түсэбтэй. Мүнөө дээрээ гэр байрань уйтансаг болонхой. Энэ асуудалые округийн захирагаан зүйн тээшэнь шидхэхэй ажадаа ябуулна. Филиалтай зэргэлээд байдал хүдөөгий профтехучилишиин байра байдал угтэжэ болохо

тухай ябуулга хэгдэнэ. Тиихэдээ бүхын талаанаас асуудал гүйсэд хангагдах, институт өөрийн олон кабинетүүдтэй, лабораториунудтай, иоутадай байрануудтай, шэн столотовой болон бусад хэрэгтэй зөөрөр гүйсэд хангагдах байна.

Игэжээ эдэ бүхын хараа бодоллуудай бээлүүлжээд байхадаа дээдээ нүргуули байгуулха ябадал бүрийн зүблээрх түхэлтэй.

Агын тойрогийн эндээ эрдэмий гуламтын ишээ хүндэ дээшэлжэ байхадаа. 440 хүн мүнөө дээрээ нуралсаныа. Тэдэнэр округийн олонхи нуурийн тосхонуудаа ерэнхэй. Гадна бусад нютагуудаа эндээ ерэжэ нурадаг залуушуул олон. Первомайск, Краснокаменск, Ясногорск, Оловянская, Сахаша гэхэ мэтэ районуудаа ба тосхонуудаа, Саха ба Буряад Республикануудаа оюутад бин юм.

Энэдээ нүргуулидаа орох гээшэ бэлэн биш. Конкурс ехэ байдаг. Зарим мэргэжэлээр З-4 хүн ишээ нууридаа мүрүсэдэг. Зүгөөр бэлэдхэл хайптай хүбүүд, басагадаа шалгалаа амжалтатай баридаг.

Мүнөө тус филиалай хүтэлбэри саашанхи мэргэжэлнүүдэе элишэлжэ, нуралсалай-хүмүүжүүлгүйн хүдэлмэрийн арга методүүдэе гүнзэгжүүлэн зохёочын тулаанамжалжа байхадаа.

Цырендондок ГОНГОРОВ, Агын автономийн тойрог.

АЛТАН, МҮНГЭН БОРООГОЙ ДУЧАЛНУУДА

Буряадай гүрэнэй опера болон баледэй театрай ордон соо алтан болон мүнгэн медальтайгаар дунда нүргуули дүүргэгшэдээ медаль баруулха баяр Ѽолол үнгэргэгдээ.

Энэ хэмжээ ябуулгын эхинэ Улаан-Үдэ хотын мэр Г.А.Айдаев амаршалгын Ѽэхээ. Мүн Буряад Республикийн Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л.Ч. Нимаева амаршалгын Ѽэ соогоо «Манай Буряад Республикийн эдиршүүлдээ эрдэм олгуулха талаара Rossi соо эгээл бэрхэе арбан регионуудай тоодо ородог. Энэ хадаа багшанараймийн хүнгэн бэшэ ажалаай дун гээшэ» гэжэ тэмдэглээ. Энээшиие гэршэлэн, эрдэм ухаанай болон нуралсалай министр С.Д.Намсараев иимэ баримтээ нээрээ: «Жэл бүри медальда хүртэгшэд олошорно. Нёдоно республика дотор дунда нүргуули дүүргэгшэд 70 алтан болон 340 мүнгэн медаль абаа. Харин мүнөө жэл 96 алтан ба

Нийслэлэй дунда нүргуули дүүргэгшэдээ хотын мэр Г.А.Айдаев, Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л.Ч. Нимаева, эрдэм ухаанай болон нуралсалай министр С.Д.Намсараев медальнуудые баруулаа.

Директориүүдэй талаанаа

хотын 1-дэхий нүргуулийн директор В.А.Бернштейн, түрэлхидэй талаанаа П.А.Сагандыкова гэгшэд амаршалгын Ѽэхээ Ѽэн.

- Хүндэх хүшэр сагай байгаашии баань, дунда нүргуули дүүргэжэ гараабди. Энэхэн саг маний саг гээшэ. Зарим хүнүүд манийн хатуухан зүрхэтийг гэлсэдэг. Энээшие сагай эрлийт болоно. Тэд сагай эрлийтэдээ харюусангүй ябабал, гээгдэхэн хүнүүд болохо Ѽэнди. Нүргуулияа бэрхээр дүүргээд, саашанхи харгы замаа шэлэн байхадаа, манийн нургаан багшанаarta, түрэлхидтээ үнэн зүрхэнхөө баяр хүргэхэй зүгнээ Улаан-Үдэ хотын 2-дохи дунда нүргуули дүүргэгшэ Сергей Бартеньев хэлээ.

Медальда хүртэгшэдэе оперо болон баледэй театрай артистнаар амаршалаа.

Борис БАЛДАНОВ,
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: баяр Ѽололой ўедээ.
Г.САМБЯЛОВАЙ фото.

1998 оной зүнай амаралтын ўедээ стационарна пагерьнуудтаа амарха хүүгээдэй путёвконуудай сэн

№ п/п	Лагерьнууд	Ямар предприятии, эмхи зургаанд хабаатай	Халаап	Путевкин сэн	Хамтын сэн
Хото шадархий лагерьнууд					
1.	«Березка»	Элүүрэ хамгаалгын талаар респ. хорооной профсоюз	Сапат.	498	312
2.	«Огонёк»	Спецавтохоз.	Элүүр.	392	348
3.	«Олимп»БГУ	УЖКХ	Элүүр.	390	521
4.	«Рассвет»	Хүн зонийн социалын талаар хамгаалгын Октябрьска районий тааг ОАО «Хлеб Улаан-Үдэ» ГУО	Элүүр.	398	521
5.	«Солнечный»		Элүүр.	447	386
6.	«Байкальские волны»		Сапат.	526	404
7.	«Верхняя Березовка»	ГУО	Элүүр.	420	278
8.	«Надежда»	ГУО	Элүүр.	490	263
9.	«Старт»	ГУО	Элүүр.	460	127
10.	«Юпитер»	ГУО	Элүүр.	500	203
11.	«Челнок»	ТСК	Сапат.	450	645
12.	«Дружба»	Улаан-Үдийн авиаазавод	Элүүр.	435	432
13.	«Салют»	Муниципальная Физкультурын ба спортын республиканска туб.	Санат.	558	432
14.	«Энхалук»		Спорт.	545	455
			Элүүр.	582	488
					1000
					1070

УРХЭ СЭДҮХЭЛЭЙ МУРНУУД,
ЗУБШЭХЭ ЁНОТОЙ ЭҮЙЛНУУД

ГЕРМАНИИН ОЛШЭН САЙД - ХАРААСГАЙН АЙЛШАН

Буряд орондомнай ажал зоргээрээ ерхэн Германиин олшэн сайд фон Штуднитц энэ дээр (июниин 17-до) хүүгэдэй Хараасгай сэтгүүлэй редакциа оржо, хүдэлмэрилгэгээдтэйн уулзаба.

Үндэр тушаалта алшанийе

юнирхуулха, тэрэнэй анхарал татаха юмэн олон байба. «Хараасгай» сэтгүүл буряд, орд хэлэн дээрэ заншалтаа тоороо хэблэгдэхээ гадна зарим тусхайта дугаарнуудаа монгол, эвенк, хальмаг хибүүдтэ зориулсан гээшэ. Сэтгүүлэй хүдэлмэрилгэшд наяддаа немец хүүгэдэй анхаралда мүн лэ тусгаар дугаар бэлдэжэ байнхай юм.

Сэтгүүлэй редакциин дэргэдээ эмхидхэгдэхэн суута кинорежиссер В.Инкижиновий хасаа байгуулагданхай. Нийгэйнхийн бэлгэдэхэн суута кинофильм буулгасанан, рөльнуудые гүйсэдхэхэн аваа. Элшэн сайдтаа энэ ехэлжин мэдээсэл болохо угэе.

Хөөр арадай соёлын дутын харилсаанай яналал үнинэй байхые үшээ нэгэ тодо баримтаа эндэ дурдалтай. Ушарын гэхэдэ, немец угай түрүүшүн монголшо эрдэмтэн, академик Я.И.Шмидт (1779-1847) манай олонийн тэдээд мэдээжэ байгаа. 1819 онноо энэ эрдэмтэн монгол болон тубэд арадуудай соёл болбосоролые шэнжэлхы ажлаа шэлжэн орохон байха юм. «Эрдэнийн тобшо», «Үльзэр далай», «Гэсэрэй түүхэ» гэхэ мэтэшлэн хөхөннуудые немец хэлэн дээрэ оршуулсан ехэлжинийг баясуулаа.

Эдэтуухэтэ баримтануудые буряд уладай сэдхэлдээ үлвэжэ, үндэхэн соёл болбосоролоо саашадань хүгжэхэ гол шухала зорилгонуудые бэлүүлхье орлодож байхадаа, дэлхийн соёлын хүгжэлтын дардам замнаа хажуу талада бэшэ, онсо түхэл янзаар нүлэөлдэгээ ойлгодогын элшэн сайдые баясуулаа.

Бурядай арадай уран зохицоо, хүүгэдэй сэтгүүлэй ахамад редактор ехэтэ урмашаа, хүндэтэй айлшадай дэбэр дээрэ гарваа табихадаа, «Хараасгай» сэтгүүлэй дугаар бүхэлийн тэрээндэ эльгээжэ байхыен хүсэбэ. Элшэн сайд фон Штуднитц эльгээдэхэн дугаарнуудые немец хэлэн дээрэ хэблүүлгын зууршалга бүулхан байнаа мэдүүлээ.

М. БАТОИН,
«Хараасгай» сэтгүүлэй таагын даагша.

Бурядай гүрэндийн университетийн түүхий факультеттэй энэ дээдээ нургуулиши эсэлтийн байгуулагдана факультеттэйдээ нэгэн болоно.

Тус факультеттэй 300 гарант оюутад очиоор, 170 хүн заочиоор нурана. Факультеттэй соомтай 38 багш, тэрэ тоодо түүхийн эрдэмий 4 доктор заадаг юм. Манай факультеттэй «Мисль» гэхэн сэтгүүл, «Ист-инфо» гэхэн сонин барлагдадаг. «Мисль» гэхэн сэтгүүл соомтай оюутадай эрдэм шинжслэлгүн хүдэлмэрийн толилогдодог юм. Энэ

МИНИИ ФАКУЛЬТЕТ

журналын багшанарай, оюутадай хүсөөр гаргагдана. Нэгээдэхи номер 1994 ондо гарана байна. «Ист-инфо» гээсээ шинэ газетэй 1996 ондо мүн лэ оюутадай, багшанарай эхэлсээр гаргагдаа.

Нуралсалын гадуур факультеттэй ажсабайдал шинжсэхэнтэй. Жэлбүрикурснуудай дундаа футбоол мүрүсөөн үүсгэргэгдээг заншалтай. Үнгэрхэн 1997 онийн зуи нэгээдэхи курсын оюутад Хяагтын аймагта

археологическа практика гарана байна. Мүнөө эсэл оюутад мүн лэ археологическая практика гараха ёнотой. Имэ практикада ошоон оюутад болон багшанар хуушанай эд эхбэсгүүдье элбэгээр олодог байбалий, түүхийн факультеттэй нуралсалай археологическая музей болон эрдэм шинжслэлгүн лаборатори нэгэдэхээр хараалагдана.

С.ГАРМАЖАПОВА, оюутан.

«ЭДИР НААН - ЭХИН ДУУН»

Гунсэма Базарова 1978 ондо Захааминай аймагай дүтэлүүр нютагтаа түрэхэн намтартай. Түрэл нургуулияа дүүргээд, мүнөө БГУ-гай буряд хэлэ бэшэгэй факультеттэй 2-дэх курсда нурана. Ионин юун бэ гэхэдэ, Гунсэма наял шүлэг бэшэжэ эхилэн юм. Залуу басаганай олонхи шүлэгүүдь нь дуран тухай байнанийн гайхалтай бэшэ. Мэдээжэ поэт Элбэг Манзаровай хэлэхээр «Шунаанай бусалан, зүрхэнэй сохильт газарта шүлэг түргөөр мүндэлдэг» ха юм.

БЭДЭРНЭБ

Хаанабии, төөрийн иниагши, Хаананаа шамайе олохобиб, Намнаа хоргодон тэрьелхэдэш, Налгай зүрхэмни тулинал. Заянайм хуулахаар томилогдохон. Шамаяа бэлдэрэлб, шагши. Бурханай гараар заагдана. Бүйтэй наанайм жаргал. Түрөндүй хүүгэдэй нүнэхэн Зүүдэн соомийн һамсэхэн Ехорх наадаа тойроод, Шамайе үгүүлэн дэгдэнэл. Уулзабал бидэнэй дуран, Талын сэсэгтэл налбархал, Булаг унанай урасхалаар Мүнхийн аришантай шилэхэл.

ТҮРҮҮШҮН ДУРАНАЙ ОХИН

Урихан наихан шарийтай, Уянхан зөвлэн гартай, Харахан мойн онодэтэй, Халуухан дуранайм эхинши. Хайрата дуранайм утайнай Танлангүй, гамианябаарай, Түрүүшүн дуранайм охие Сэдхээ соогдоо хадагалаарай. Хахасаад хоюулаа байхадаа, Уяриаб шамаяа наанай, Нюдэнэйм нэлбонод хасараем,

Цветы, украшающие наш быт, в старину служили и средством любовной переписки. На Востоке цветы были своеобразным языком, с помощью которого влюбленные могли объясняться. Этот язык известен в Европе с XVIII в. под персидским названием «селам» - приветствие. Он стал «звукать» на балах, в семейных играх и письмах, постоянно изменяясь

ЯЗЫК ЦВЕТОВ

и получая новый смысл. Цветок мог означать целую фразу, заключать в себе ответ, вопрос, пожелание. Россию с языком цветов познакомил Д.П.Озобишин, известный тогда поэтом и переводчиком, фольклористом. Он перевел с персидского и издал в 1830 г. книгу «Селам, или языки цветов», где каждому растению (а их упоминалось в книге более 400) соответствовала какая-либо фраза. Послав, например, избранныце ландыш, можно было признаться ей в любви, так как ландыш означал: «Долго и тайно я любил тебя». Резеда означала: «Не твоя красота, а доброта пленила мое сердце». Шиповник - «Можно ли тебе верить?» Герань - «Мне надо тайком поговорить с тобой». Астра - «Умеешь ли ты любить постоянно?». Василек - «Будь прост, как он». Половая гвоздика - «Ты прекрасна!». Цветок картофеля - «Ты затмеваешь всех!». Боярышник - «Я в

восторге, когда ты поешь!» Маргаритки - «Я желаю тебе всего самого лучшего». Пион - «Как ты недогадлив!». Мак - «Ты наводишь сон!». Ветка розы - «Да», а лист розы - «Нет». Черемуха - «Как ты меня обрадовал!». Книга эта была очень популярна среди молодежи. Молодые люди, зная значение цветов и растений, могли говорить о своих чувствах на их языке. В наши дни язык цветов почти забыт, но и до сих пор мы считаем белую розу и белую лилию символами невинности, красную розу - символом любви, полевой лотос - злобы, желтую лилию - высокомерия и ажности, махровые бархатцы - короткого счастья. Кстати, Озобишин ввел в обиход игру в фанты, подобную известной и в наши дни игре, начинающейся словами: «Я садовником родился...»

Фототекст Г.Самбялова.

ОЮУТАДАЙ БРЕЙН-РИНГ

Наахан Улаан-Удын багшанай училищии танхим соо ехэл хүлгээтэй, шууяатай, хүхюютэй байба. Танхим эх гөөр шэмэглэгдэнхэй: ханаарын олон зурагууд, газетнууд, углеэтэй. Мүнөө жэл училищи дүүргэжэ, нааяар дипломоо абаха гэжэ байна 21-дэхи ба 43-дахи группын оюутад хөёр команда болоож хубаараад, брейн-ринг гэхэн мүрүсөө үнгэрэгээ. Эдэ басагад наахан гүрэнэй практика гаража дуунаад, гүрэнэй шалгалтадаа бэлдэжэ байхаа үедөө сүлөө саг оложо, брейн-рингээ хабаадаба гээшэ. Энэ мүрүсөөнэдэ хабаадагшад өөнөдөнгөө мэдэсвээ элирүүжэ зорилготойгоор шуумайжа орононины мэдээжэ ааб даа. Мүрүсөөнэй гол асуудалнууда педагогикин шэглэлтэй байнааний таатай. Мүн банаа исксүүтэй, архитектурын, орд, буряд литературада хабаатай асуудалнуудаа табигданай байна. Мүн тийхэдэ команда бүхэн «Манай училищида ерэжэ нургты, бэрхэ хүмүүжүүлэгши бологты!», гэхэн удхатай рекламамуудые дурдажбаа. Ближ асуудалнуудые үгтээ. Басагадай дунданаа Борбоева Гэрэлма, Эрдынчева Оюна, Юндунова Жарталма, Юнсакова Наташа, Мянханова Соня, Попова Олеся болон бусад шалгарцаа. Бүхын басагадаа наянаар шалгалтануудаа тушаажа, дипломоо абаад, олон жэлнүүдээ үхижүүдье хүмүүжүүлжэ байхыен хүсээл даа. Мүн энэ мүрүсөө үнгэрэгэхээдээ тон ехэх хубитаяа оруулсан багша Ю.В.Братеньковада баярые хүргэхэ байна. Ц.ТОГОЧИЕВА

ЮУГЭЭ ЗҮҮДЭЛБЭ ГЭЭШЭБИ?

Улаан-Удэ хотын мэрэй тушаалдаа нунгалтын болохоо хэдэн үдэр үлөөд байгаа. Гэнтэ хамтын байрын таангаа соо Геннадий Айдаев, Виктор Кукшинов, Раиса Сперанская гэгшэд нубарин оржо ерэбэд. Гайхын ехээр гайхаад, хүндэтэй айлшадаа таангаа хайморто нуулгабаб. Тээд оюутацаа юун байхадаа! Нөөхил хартаабхаяа шараад, хара сайгаа шанаа нэм. Хармаанайгаа осорно хөөр түхэриг бэдэржэ олоод, түргөөр хилээмэ абаад ерэбэб. Нэгэ багахан, баяншье бэшэ столдо дүтэлхийн айлшадаа дурдажаа нэм. Эдээлх үедөө элдэб юумэн тухай хөөрэлдэгэбди. Тээдэни намда нургаал заахаяашье наанагай, заримдаа зүбшэлэхье нуураад абанад. Би оюутан хадаа иим хүннүүдээ ямар зүвшүү угэхэ хүнгээшэбий? Хэдээтийгээшье, би тэдээтий бүхын хөөрэлдэнбий. Миний наянаар утганаадаа тэдэ баяраад, гаража ошоо нэн.

Гэнтэ нэришэбэб. Юугээ иигэжэ зүүдэлбэ гээшэбий? Тээд мүнөө Президентын нунгалтын үнгэрэөд байхада, хэчиний зүүдэндээ ерхэнь бэ? БОРIS БАЛДАНОВ.

буудгашад, 189
медсестралууда, 38
инструктор-санашад, 1649
юризны сэргэгэд Улаан
Сэргэй албанда бэлэн
боловхой байгаа.
Эсэгэ ороо хамгаалгын

бэлүүлхэдээ, иютагай засаг
зургаанууда түшэгэнэ. Энэ
үеийн худхаляата ябдалай
шалтагаанаар угы болгогдоод
байнаан сэргэй эхин шатын
бэлэдхэр нүргүүлинуудаар
дахжад окруж дотор нөргөгддээ.

СЭРЭГЭЙ ЗУРГААНЫ НАЙНДЭР

Эндээ наяа Агын округий сэргэгэй комиссариадай 60 жээлэй найндээр үнгэрэгдээдээ. Энэ болзор хадаа 1938 ондоо эхи абана. Тийхэ үед Шэгээ мэжийн бүридэл соо Агын Буряадай национальна округ тогтоогдоод байнаан ааб даа.

Ага тойрогий военком полковник Батамунхэ Эрдынсэевич Мункожаргаловий эмхидхэнээс ёхор, 1925 ондо Буряад Монголий АССР-ий дэбисхэрдээр байгуулагдаан Буркавдивизионой түүхэтий агын сэргэшэдэй намтар нягта холбоотой байха юм. Тэндээ сэргэй нүргүүлигаражаябанаан ухибүүд Дондок Дылгыров, Иван Щукин, Загда Занаев, Дылык Вамбуевгэшэд 1929 ондо ушардан КВЖД шадарай байдлаанд онсо шалгаржа, тэр үеийн дээдээ шигнал болохо Дайшалхы Улаан Тугай орденууда түртэхэн байна. Агын талын хойморто оршодог Шулуутай иютагай колхоз Дондок Дылгыровий нэрээ зэргэ абанхай.

Хойшонхи жэлнүүдэй хутасаа соо Агын сэргэгэй комиссариат хэдэн удаа хубилгагдаан, шинэлэгдэхэн байна. Тийхэдээ 1941 ондо хүсэн түгэс сэргэй зургаан болох бэхижээд, албанда хабаатай залуушуулай дундаа дайшалхы мэргэжээл эдэхитэй иштэрүүлжээ хилнээн юм; ОСОАВИАХИМ-ай эмхинүүд байгуулагдаад, 21 мянган гэшүүдэйн 2000 хүнниийн сэргэгэй мэргэжлэлүүдэй шудалаад байнаан юм. Тэрэ тоодо 183 снайпернууд, тэдээний 60-нинь эмэгтэйшүүл, 737 ворошиловска мэргэн

байлдаанай эхилэмсээр түрүүшний хоёр нарын хугасаа соо 1690 хүн, 552 морид, 403 тэмээд, 230 тэрэг, 82 автомашин, 18 трактор сэргэгэй хэрэглэжэдээ татагдаад байгаа. Бүхидээ дайнай жилийн соо 3688 агынхид сэргэгэй абаатай. Энэ талаар округий военкомадай ажал хүдэлмэри нилээн орёө, харюусалгаа ехэтгэй байнаан юм. Тэдэжэлүүд соо военкомуудай тушаалдаа капитан Геннадий Николаевич Шустов, 1942-1946 онуудаа капитан Павел Дмитриевич Бухарин, таангуудай дарганаараа лейтенант Тагауров Н.Н., капитан Трошев Е.И., ахалагша лейтенант Дармасев Б.Н. болон бусад ажаллаан байна.

Саашадаа дайн дажарай замханай нүүлээр округий сэргэгэй комиссариадай ажал нуладаагүй. Залуу үсэчиние сэргэгэй албанда бэлдэхээ, тэдэчиние нахаяа гүйсэхэдэйн татахаа, мүн нүргүүли хударнуудаар болон арадзиной дундаа патриотическа хүдэлмэри ябуулха ажал эршидээс нэн. Энэ талаар эндээ арбан турбан жэл худамжирлийн военком подполковник Т.Н.Шайдулин онсо эли габьяатай гэжэ тоологдодог. Тэрээнтэй хамта агынхид майор Г.К.Котелев, майор А.С.Баранов, ахалагша лейтенант Ц.Батомункин, алба хаагша Б.Д.Цыбенов оролдосо-тойгоор ажаллаа.

Мүнөө үедээ Агын округий сэргэгэй комиссариат хадаа урдан табигдаанхай зорилго-нуудые нягта наринаар бэлүүлхэн түлөө эрмээзэнэ. Тус коллектив ажал ябуулгаяа

Сэргэй зургаанайхид албанай наханай зоной тоо бүридэхээ, энх элүүрье, тусхай машина, техникийн байдал хинан шалгана. Агын округий военкомадуудаа сэргэгэй албандаа татагдаан залуушуул нуралсаадаа шупанчахай, бээ тамир байтай, сахил журам шангатай гэжэ тоологдоихой. Сэргэгээ хулжахаа, бодохо ушар узэгдээгүй. Өөхнэдэгнээ харюусалгаа албандаа эдэбхи ехэтгэгэр, шударгыгаар хандаадаа зонууд олон. Тэдээнэй тоодо ахалагша лейтенант Б.Чимитдоржиев, подполковник А.Михайлов, алба хаагшад И.Жаргалова, Т.Токмакова болон бусад оролсон. Военкомадай ветеран, майор зэргэлтэй байнаан А.С.Барановай 80 наханайн ойн баяраар сугларагшад тэрэчине хани халуунаар амаршалаа. Округий захиригаанай зүгнөө Байр Жамсуев баглас сэсэг ба үнэтэ бэлэг бариж, нахажаал сэргийн ехэр баясуулаа.

Энэ түрүүшнийхөс үнгэр-гэгдэхэн нимэх хэмжээ ябуулгодаарайонуудай түүвэлэгшэд, ЗАВОО, облвоенкомат болон зарим сэргэгэй частынудай этигэжээтэд хани халуун амаршалгануудые дамжуулан, дайшалхы нүхэдтээ амжлалтуудые хүсөөд, дурсахалай бэлэгүүдэе бариваа.

60 жээлэйгээ ойн тэмдэглэжээ байнаан округий военкомадуудай ажалшад Эхэ оронийнгээ үмэнэ баринаан шахаа таангираа улам буриөдөрнүүрээ, албаяа үргэлжлүүлхээ аабза гэжэ найдамаар.

Цырендондок ГОНГОРОВ,
"Буряад үнэн" сониной
корпунктын гэшүүн.

Июниин 22 - Эсэгэ ороо хамгаалагшадай үзэр

Ага тойрогий Гүнэй иютагхаа 80 хүн, тэдэнэй тоодо нэгээ эхэнэр Агууехэ Эсэгын дайцаа Эсэгэ ороо хамгаалхаяа мордонон юм. Тэдэнэй 37 хүннийн бусаагүй.

Эсэгын дайцаа хабаадаан иютагаархийдайгаа ирьенч мүнхэлхын тула Гүнэйн Ветерануудай совет болон иютагай захиргаан эдэбхи үүсчэл гаргажа, Илалтын 50 жээлэй ойдо хүшөө бодхогоо нэн. Тэрэ мрамораар

бүтээгдэхэн хүшөөдээрэдайцаа хабаадаан бүхээ ветерануудай нэрэ, обог нийлэгдэнхэй.

Бадмажаб ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Гүнэйн
Ветерануудай соведэй тү
рүүлэгшэ Степанов Дымбрый
байганааны майн 8-да Илалтын
53 жээлэй ойдо зориулагдаан
митингдэ үгэх эхэнэ; (баруун
гарнаа) Нима Дугаржапов,
Ринчин Жундуев, Бадмажаб
Шарапов, Цындэмэ Дариев,
Батожаргал Цыбенов,
Дымбрый Степанов.

«КРАЙ РОДНОЙ Я ЗДЕСЬ УЗНАЮ»

Так с нескрываемой гордостью говорят агинчане об окружном историко-краеведческом музее имени Г. Ц. Цыбикова.

Основателем музея является общественный деятель, писатель Жамьян Балданович Балданжабон и когда он через три года после открытия музея, тяжело заболев, ушел из жизни, его дело продолжил один из его сподвижников и единомышленников - Доржиев Жигжитжаб Доржиевич.

И вот уже более четырех десятков лет, хоть и уже давно на заслуженном отыхе, он продолжает бессменно за

ведовать этим объектом культуры, где его земляки, труженики степной Аги, познают прошлое и настояще своего родного края. В ноябре 1997 года Жигжитжаб Доржиевич исполнилось 80 (!) лет, а он по-прежнему, как солдат на своем, как шутят его друзья, посту.

И не потому, что любит командровать и покукать, а потому что душой прикипел к делу, которое стало основным в его жизни. И никак не может оторваться от него.

Как-то он признался мне в беседе: «Что ни говори, года есть года, время берет свое, и здоровье не ахти, но черт побери, попимаешь, хочется еще что-то сделать для музея, для людей. А многие ведь не понимают этого, думают, что я держусь за это кресло. Не в этом дело. Я уже двадцать лет мог бы пенсионером ходить руки в брюки, но не могу, попимаешь, душа болит за дело. Как только приходит в голову мысль: «Все, хватит, ухожу», так сердце начинает нестерпимо ныть...»

Как оно, сердце, не будет болеть, ныть, если любимому музею Жигжитжаб Доржиевич посвятил свои лучшие годы жизни, отдал все себя, без остатка.

Именно, здесь он познал радость поисков, исследований, открытий, вкус творчества, записал множество статей, и главный исследовательский труд своей жизни - книгу об ученик-востоковеде, путешественнике, исследователе Центральной Азии и Тибета, профессоре Гомбожаб Цыбиковиче Цыбикове, которая в 1990 году массовым тиражом издана в Восточно-Сибирском книжном издательстве.

Думаю, не будет ошибкой, если скажу, что биография Жигжитжаб Доржиевича Доржиева - это страница истории Агинского Бурятского автономного округа.

Родился в 1917 году в улусе Табтанай Дульдургинского района, в семье бурята скотовода, одного из первых коммунистов в своем сомоне.

Полуголодным, полуходячим первоклассником в двадцать пятом пошел учиться в школу. И это было для него великой радостью. Ведь, тогда не все дети скотоводов имели возможность учиться. Окончив первую в округе Табтанайскую школу крестьянской молодежи комсомолец Ж.Доржиев прибывает в селение Агинское и начинает в аймачном судебном органе самостоятельную трудовую деятельность и приобщается общественной жизни. С тех пор он в ее круговороте, его жизнь пересмыслив связана с родной Агой.

Желание знать больше, жажды знаний не давали покоя молодому судебному исполнителю и, когда в 1938 году в Чите открылся

педагогический институт, он успешно сдал экзамены и стал студентом исторического факультета. В 1941-м новописеченный преподаватель истории призываются в ряды Красной Армии и проходит службу офицером юстиции в Военном трибунале ЗабВО.

После Великой Отечественной войны он возвращается к любимой работе - преподавателем истории в школах округа, в педагогическом училище, заведует окружным отделом народного образования.

В эти годы он начинает собирать и броско хранить материалы, связанные с историей традициями, обычаями бурятского народа. Это были годы чисто энергичной и целенаправленной работы. Три года с 1949 по 1952 год он посвящает учебе в аспирантуре Уральского государственного университета им. А.М.Горького и, вернувшись в родной округ, много лет отдает партийно-советской работе, не оставляя свое поисково-краеведческое увлечение.

Много лет возглавляя окружной отдел культуры Ж.Доржиев внес большой вклад в развитие культурного строительства округа, за что ему в 1965 году в числе первых в области присвоено звание «Заслуженный работник культуры РСФСР».

С Ж.Доржиевым - сыном и летописцем земли агинской были близко знакомы и дружили - академик Алексей Павлович Окладников, легендарный полярник дважды Герой Советского Союза Иван Дмитриевич Пананицын, Святослав Николаевич Рерих с супругой Девики Рани и другие знаменитости нашего Отечества.

В июле 1991 года в Чите проходил Всесоюзный семинар-совещание редакторов газет пограничных округов страны. Далекие гости побывали на забайкальской границе и на экскурсии в Агинском Бурятском автономном округе, посетили Агинский буддийский дацан.

Знакомство с окружным гостеприимническими начали с окружного историко-краеведческого музея им. Г.Ц.Цыбикова.

И потом во многих газетах СССР появились восторженные репортажи журналистов о посещении ими агинской земли, окружного музея, где они при помощи его гостеприимного хозяина, истинного патриота родного края, прекрасного рассказчика Жигжитжаб Доржиева в течение часа совершили увлекательное путешествие в древнюю страну агинских бурят, историю степной Аги, прониклись уважением к уникальной историей бурятского народа.

Рассказывать о замечательном человеке можно долго и много. Он - Кавалер ордена «Дружбы народов». Недавно стал «Почетным гражданином Агинского Бурятского автономного округа». Ограничусь тем, что соошую о том, что Доржиев продолжает свои неутомимые краеведческие поиски, сбор материалов, исследования...

Значит, нас ждут новые музейные экспонаты, открытия и статьи его о родном крае - земле забайкальской.

Тимур ЛАМБАЕВ

сами ее экспортируем. Если несколько лет назад, в 1993 году, когда стал президентом, в республике 95 процентов составляли дотации из Москвы - практически весь бюджет формировался за счет денег из центра, то теперь на две трети - на 70 процентов всего из Москвы - дотации. Мы задачу поставили, что через год мы уже станем республикой-донором.

- Созданные совместные предприятия рентабельные?

- Прибыльными они могут стать только через 5-7 лет, когда мы рассчитаемся с кредиторами, со всеми займами, которые мы брали. Любое предприятие рано, чем через пять лет, просто не окупает себя. Самое главное, что мы сделали, - на кожеверабатывающем заводе создали, примерно, полтысячи

Кирсан Николаевич, Калмыкия и Бурятия находятся в одном политическом и экономическом пространстве. Взять нашу республику, сотрясают забастовки, протесты, неплатежи заработной платы, задержки детских пособий. А как сегодня Калмыкия, какие проблемы она испытывает?

Кирсан Илюмжинов:

"НАМ ТЯЖЕЛО, НО НАДО ВЕРИТЬ В СВОЮ СТРАНУ"

Калмыкия - это клеточка большого организма, который называется Россией. Всеми болезнями, ведутами, которыми страдает Россия, естественно, страдают все клеточки, все субъекты Российской Федерации. Тем более, когда еще не выработана единная экономическая стратегия: что мы хотим сделать с нашей российской экономикой, когда еще не определено, что мы строим, не определено, что у нас - унитарное государство или федеративное, поэтому весь

организм трясется, и Калмыкию тоже. Это как бы преамбула. Мы действуем по принципу: спасение утопающих - дело рук самих утопающих. Стремимся выйти из этой ситуации. По пенсиям - у нас самая незащищенная часть населения - пенсионеры, наши ветераны. Когда в прошлом году Россию тянуло, была задержка по нескольку месяцев, по полгода, пенсии платили день в день. У нас задержки не было. По зарплате в прошлом году у нас задолженности тоже не было, сейчас задержка составляет полтора-два месяца. Мы стараемся выправлять ситуацию. Но очень сложно.

- Какими способами вы это делаете?

- Мы поднимаем экономику. У нас в республике строятся фабрики, создаем новые рабочие места. За несколько лет построили десять заводов. В Калмыкии, республике аграрной, сельскохозяйственной, мы работали с итальянцами сажали сажали в России крупный в России перерабатывающий завод, полтора миллиона тонн перерабатываем, производим готовую продукцию, экспортируем дубленки. Построили самую современную Европе шерстомойную фабрику с французами, сами японцами - завод производству черной икры. Если раньше икру просто в страхань отдавали, то теперь экспортируем в Японию, во Францию, Германию, Италию, а также в Швейцарию. Поставили нашу икру. Если завозили муку, то мы поставили с некоторыми мельницами, комбикормовыми комбинатами и

новых рабочих мест. Это заработка плата, это налоги, все отчисления в Пенсионный фонд, оплата коммунальных услуг, соответственно, это уже бюджет и небольшая помощь. Ну, а через два-три года, думаем, они уже полностью зарабатывают, потому что предприятиям нужна раскрутка, нужны оборотные средства. Но то, что предприятия у нас не закрываются, а открываются - это очень положительный элемент. С 1994 года в Калмыкии зарегистрировано 6000 компаний.

- Вы создали для этого офшорную зону?

- Мы создали не офшорную зону. Оффшорная зона - это на Кипре, а в рамках единого правового, российского пространства невозможно создать офшорную зону. У нас Конституция России одна, законы одни. Налоговый кодекс один, поэтому мы создали зону льготного налогообложения, т.е. мы освобождаем предпринимателей от местных, республиканских налогов, создали спокойную обстановку, не криминогенную, практически преступности, рэкета, мафии нет. Поэтому предприятия идут, бизнес идет туда, где спокойно.

- У вас преобладает преимущественно иностранный капитал?

- У нас много и совместных предприятий. Шерстомойную фабрику построили, очень много наших российских предприятий.

- Как Президент республики в чем видите приоритеты в своей работе? Главные направления?

- Естественно, социальные. Меня народ избрал: я до того дня буду находиться в президентах, пока народ меня терпит или держит на этом месте. Социальный заказ народа - это рабочие места, это спокойная жизнь, я имею в виду безопасность жизни, когда не боишься вечером выйти на улицу, когда уверен, что ты на старости будешь обеспечен пенсий. Эти социальные заказы нужно выполнять - для этого президент работает. Но пока стараюсь, выполняю. Таких больших социальных потрясений не было.

- Вы в Калмыкии строите

ВТОРАЯ ВСТРЕЧА

Эта моя вторая встреча с Кирсаном Илюмжиновым состоялась в Москве в калмыцком представительстве, фешенебельном, современном особняке, спрятавшемся в уютном тупичке улицы Поклонной, рядом с шумным Кутузовским проспектом, недалеко от Триумфальной арки. Кстати, здание и вся его начинка построено и приобретено на личные деньги Илюмжинова. На цоколе здания развесались три флага: российский триколор, желтый - калмыцкий и голубой - Всемирной федерации шахмат. Внутреннее убранство особняка свидетельствовало о принадлежности его владельцев к современной деловой элите, сочетание во всем роскоши и аристократизма, вкуса весьма изысканного. Внутри приглушенная тишина, кожаная мягкая мебель, кресла и диваны, секретеры из дерева ценных пород. Отделка помещений по последнему слову евродизайна. Несмотря на субботний вечер, Президент Калмыкии работал.

Нам пришлось подождать некоторое время, пока он не закончил беседу с посетителем. Встретил достаточно радушно, сразу согласился дать интервью для республиканской газеты, единственное, заметил, что у него немного времени: спешил на встречу с Александром Почкином, которого Президент России Б. Ельцин отправил в отставку. «Надо съездить к нему,

буддийский центр?

- Уже построили. Не один. Я построил 14 буддийских хурулов. Вот один хурул-дацан мы построили (показывает на фото в журнале), этот православный собор я построил за два года.

- Это строится на средства государства?

- Нет, это все на личные деньги.

- На личные деньги верующих или ваши?

- Мои деньги. Верующие на весь этот хурул собрали где-то 100 миллионов, а остальные 200 миллиардов - мои личные деньги. Построил в 1991-92 году, когда был депутатом Верховного Совета России, церковь в селе Приютном. Бабушки (а в основном, это русское село) попросили: церковь сгорела. Вместо деревянной церкви мы построили собор. Костел возвели, мечеть мусульманскую.

- Есть ли у вас в республике оппозиционные партии, движения, газеты?

- Зарегистрирован филиал Коммунистической партии Российской Федерации. Она не мне оппозиционна, она оппозиционна режиму, Ельцину, а я придерживаюсь этого режима. То есть я строю

не коммунистическое светлое будущее, мы строим нормальное, рыночное, капиталистическое, цивилизованное общество, где каждый человек может работать, зарабатывать деньги, тратить их, как он хочет, то есть пытается уйти от этого диктата, от этих догм. Такое общество строю.

- Каким вы видите сотрудничество с нашей республикой?

- Мы - братья. Мы, как у птицы два крыла. Мы с этой стороны в Европе, а вы там в Азии, бурятский и калмыцкий народы одной крови. Я тогда, в девяносто третьем году, это говорил, сейчас все время подчеркиваю. У нас одна история, у нас одно будущее. Просто мы разделились по две стороны Урала, но я думаю, надо сотрудничать, плотнее работать. Сейчас все-таки экономическая ситуация будет выправляться, республики будут сближаться. И, естественно, крепнуть экономические и культурные связи.

- Я передаю вопрос от нашего исполнительного директора Федерации шахмат Бурятии Вячеслава Шомоева. Он спрашивает: осенью состоится чемпионат мира по

шахматам в Элисте. И предлагает в состав сборной команды Калмыкии включить нашего бурятского шахматиста, мастера международного класса...

- Сокто Намжилова?

- Нет. Это Тимур Иванов.

- У нас играл Сокто Намжилов, но, кажется, он в Бурятии снова. Стал международным мастером у нас. Это, наверное, уже вопрос к Федерации шахмат Республики Калмыкия. Я не вмешиваюсь в их дела: возьми того, этого... А то скажут: вот, хан, диктатор (смеется). Это частный вопрос.

- Хорошо. Единственное, я передам пожелания наших шахматистов. Они очень внимательно следят за вашей деятельности на этом посту, поддерживают и желают успехов.

- Шахматная федерация Бурятии... Они верблюжонка придумали - эмблему нашей Олимпиады. Я журналей передам. (Передает для бурятских шахматистов майский выпуск журнала «64-Шахматное обозрение» и свою визитную карточку на английском языке

поддержать человека», - с улыбкой заметил хозяин кабинета. Таким образом, это обстоятельство заставило несколько перестроить подготовленные вопросы для интервью, ужав их, выделив главное.

Но я полагаю, что и это небольшое интервью из первых уст все же позволит читателям нашей газеты сделать свои выводы о жизни братской, дружественной республики, о работе ее молодого президента, чье имя сегодня известно не только внутри России, но и стало символом молодости, благополучия, энергии. Имидж Илюмжинова, сделавшего Элису столицей шахматного мира, достаточно высок. Ведь до него мало кто и знал Калмыкию. Такой вот «промоушен» (с английского «раскрутка»)

Кстати, общаться с ним легко и интересно. Доброжелательная улыбка, полная настроенности на собеседника и желание понять, поддержать его. Прост, никакого снобизма, что говорит о высокой культуре человека. При его баснословном состоянии, о котором он говорит не таясь. Особенность - в разговоре на русском языке он то и дело вставлял нужные слова на английском, то есть это был обычный его стиль мышления, общения на международном деловом уровне. Наши шахматисты, характеризуя Илюмжинова, называли его «человеком мира». С этим доводом трудно не согласиться.

президента ФИДЕ).

- Какое пожелание читателям нашей газеты вы скажете?

- Читателям - веры, оптимизма в это трудное время. Я думаю, все нормально будет. Я всегда в республике выступаю, говорю: да, нам сложно, но надо работать, верить в себя, в страну, в Бурятию, в Калмыкию, в Россию. Все-таки судьба так сложилась, что мы в России связаны. Я говорю так не только как Президент, а просто как человек, который учился в советской школе, служил в Советской Армии, работал на советском заводе, получил образование в советском институте, вообще себя считаю не российским, а советским человеком. Только верю в свою страну, в то, что все-таки выкарабкаемся из этой ситуации.

- Спасибо.

Интервью
Октябрины ЕШЕЕВОЙ,
корр. "Бурятии".

К сведению читателей: В газете «Бизнес Олзо» от 19 июня 1998 года была опубликована статья Валерия Дабаева «Вакханалия вокруг имени Президента Калмыкии».

